

Lukio- koulutuksen tilannekuva- selvitys

Tampere
Nokia
Ylöjärvi
Kangasala
Lempäälä
Pirkkala
Orivesi
Vesilahti

Sisällys

Tiivistelmä	4
1. Johdanto.....	5
1.1 Tilannekuvaselvityksen lähtökohtia	5
1.2 Tutkimusmenetelmistä	6
2. Lukioverkko Tampereen kaupunkiseudulla	7
2.1 Perustiedot lukioista	7
2.11 Opiskelijamäärät ja aloituspaikat.....	7
2.12 Opiskelijaksi hakeutuminen	9
2.13 Lukioissa opetettavat kielet	12
2.14 Kehittämis- ja muutoshankkeet	14
2.15 Koulutuksen läpäisy ja keskeyttäminen.....	16
2.16 Opetushenkilöstön kuvaus.....	17
2.2 Koulutustarve ja ikäluokat	17
2.3 Talouskatsaus.....	19
3. Seudullinen yhteistyö.....	23
3.1 Yhteistyöllä pitkät perinteet	24
3.2 Seudullinen yhteistyö opettajien ja opiskelijoiden näkökulmasta	25
3.3 Ajatuksia yhteistyön eduista ja haasteista.....	26
3.4 Seudullisen yhteistyön tulevaisuuden suuntia	27
3.5 Yhteenveto seudullisesta yhteistyöstä	28
4. Lukiouudistus ja toimintaympäristön muutokset.....	28
4.1 Uusi lukiolaki	29
4.2 Lukio-opintojen rakenne ja oppiainerajat ylittävät kokonaisuudet	30
4.3 Ohjaus ja tuki.....	32
4.4 Kansainvälisyys ja yhteistyö	34
4.5 Yhteenveto uuden lukiolain aiheuttamista toimintaympäristön muutoksista	38
5. Yhteistyö korkeakoulujen kanssa.....	39
5.1 Muuttuva korkeakoulujen opiskelijavalinta ja uusi lukiolaki.....	39
5.2 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyö valtakunnallisesti	41
5.3 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyö Tampereen kaupunkiseudulla	42
5.4 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyön mallit Tampereen kaupunkiseudulla	42
5.5 Tampereen kaupunkiseudun lukioden ja Tampereen yliopiston yhteistyö tulevaisuudessa.....	44
5.6 Yhteenveto lukioden ja korkeakoulujen yhteistyöstä.....	47

6. Johtopäätökset ja yhteistyön mahdollisuudet.....	49
Lähdeluettelo	51
Liitteet	54
Liite 1. Lukiokoulutuksen tilannekuvaselvityksen informantit	54
Liite 2. Lentokonetekniikan koulutuspolku Tampereen kaupunkiseudulla	55

Tiivistelmä

Tämän tilannekuvaselvityksen tavoite on kuvata Tampereen kaupunkiseudulla annettavan lukiokoulutuksen tilaa vuonna 2019 sekä tuottaa lukiokoulutuksen yhteistyömuotojen tiivistämisestä ja korkeakoulu yhteistyöstä tietoa, jonka on tarkoitus ohjata toimenpidesuunnitelman ja lukiokoulutuksen seudullisen yhteistyön suuntien kehittämistä. Valtakunnallinen lukiouudistus ja uusi lukiolaki vaikuttavat lukioiden toimintaan, muutoksia tulee etenkin ylioppilaskirjoituksiin, lukioiden tekemään yhteistyöhön muiden koulutuksen järjestäjien kanssa sekä opiskelijoille annettavaan tukeen ja ohjaukseen. Lukiokoulutuksen sisällön ja aseman muuttuminen tulevaisuudessa tuovat Tampereen kaupunkiseudullekin yhteisiä mahdollisuuksia ja haasteita.

Tätä selvitystä varten kerättiin tietoa lukiokoulutusta järjestäviltä tahoilta sekä sähköisellä kyselyllä että haastatteluin kevään ja kesän 2019 aikana. Lisäksi lukiokoulutukseen liittyvää, valtakunnallisen ja paikallisen tason tietoa saatiin erilaisista kirjallisista lähteistä. Tässä selvityksessä Tampereen kaupunkiseudun lukioverkkoa tarkastellaan määrällisesti ja laadullisesti.

Määrällisessä tarkastelussa selvisi, että kaupunkiseudun lukioiden aloituspaikoissa on tapahtunut viime vuosina kasvua. Koulutustarpeen ennustetaan kasvavan, lukioikäisiä arvellaan olevan noin 2000 enemmän vuonna 2030. Lähimpään lukioon hakeutuminen on tyyppillistä, mutta etenkin Tampereella sijaitseviin lukioihin hakeudutaan kehyskunnista. Kaupunkiseudun lukioissa opetetaan kattavasti vieraita kieliä, tyyppillisesti tarjolla on vähintään viisi vierasta kieltä. Vuoden 2015 jälkeen on toteutettu useita rakennushankkeita, opetukseen liittyvien kehittämishankkeiden toteuttaminen yksin tai yhteistyössä muiden lukioiden kanssa on ollut myös vilkasta. Lukiokoulutuksen läpäisy on kaupunkiseudulla lähellä valtakunnallista tasoa. Lukiokoulutuksen kustannuksissa oli jonkin verran eroja kunnallisten koulutuksen järjestäjien kesken, opetuksen kustannukset muodostavat kuitenkin kaikilla suurimman osuuden kuluista.

Seudullista yhteistyötä pidetään pääosin sujuvaa ja siihen halutaan sitoutua, yhteistyön onnistumisina nähdään yhteisen opetussuunnitelman laatiminen ja opetushenkilöstön yhteisten koulutusten organisoiminen. Yhteistyön toivotaan olevan jatkossa suunnitelmallisempaa, ennakoivampaa, tehokkaammin koordinoitua ja pitkäjänteisempää. Tällä hetkellä seudulliset yhteistyökäytännöt keskittyvät opetushenkilöstön koulutuksiin ja vaikuttavat opiskelijoihin vain välillisesti.

Uusi lukiolaki tuo muutoksia lukioiden toimintaan, monia uuden lain mukaisia vaatimuksia toteutetaan jo Tampereen kaupunkiseudun lukioissa, mutta lukioiden väliset erot esimerkiksi työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävässä yhteistyössä ovat suuria. Lukiolain muutokset avaavat mahdollisuuksia seudulliselle yhteistyölle, esimerkiksi ohjauksen järjestämisestä sopiminen nähdään seudullisesti yhteisenä asiana. Merkittävin yksittäinen muutos lukiolaissa lienee yhteistyö korkeakoulujen kanssa. Tampereen kaupunkiseudun lukioille Tampereen yliopisto on luonteva yhteistyökumppani, tällä hetkellä toteutetaan eniten ohjauksellista yhteistyötä, kuten lyhytaikaisia vierailuja abipäiville. Tampereen yliopiston tavoite on tarjota tulevaisuudessa enemmän mahdollisuuksia koulutukselliseen yhteistyöhön.

1. Johdanto

1.1 Tilannekuvaselvityksen lähtökohtia

Tämä tilannekuvaselvitys käsittelee lukiokoulutusta Tampereen kaupunkiseudulla. Selvityksen tavoite on tuottaa tietoa lukiokoulutuksen yhteistyömuotojen tiivistämisestä ja korkeakoulu yhteistyöstä, kyseisen tiedon on tarkoitus ohjata toimenpidesuunnitelman kehittämistä. Ajantasaisen tilannekuvaselvityksen laatimiselle oli tarve, sillä Tampereen kaupunkiseudulla ei ole tarkasteltu lukioverkkoa ja yhteistyötä laajemmin useaan vuoteen. Tilannekuvaselvityksen laatimisesta vuodelle 2019 päätettiin Hyvinvointipalvelujen työryhmän kokouksessa 11.10.2018.

Eriytynyt tarve lukiokoulutuksen kehittämisen tarkastelulle ja korkeakoulu yhteistyön kehittämiseksi perustuu valtakunnalliseen lukiokoulutuksen uudistukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö (=OKM) käynnisti hallituksen toimintasuunnitelman mukaisesti vuonna 2017 lukiokoulutuksen uudistuksen, jonka tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa yleissivistävänä, korkeakouluun jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona, vahvistaa koulutuksen laatua ja oppimistuloksia sekä sujuvoittaa siirtymistä toisen asteen opinnoista korkea-asteelle (OKM 2017a). Lukiokoulutuksen uudistukseen sisältyy sekä lukiolain että lukion toiminnallinen uudistaminen. Uudistuksen suunnitteluun osallistuivat opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen lisäksi erilaisten sidosryhmien ja asiantuntijoiden joukko. (OKM 2019a.)

Valtakunnallisen lukiouudistuksen mukainen lukiokoulutuksen toiminnallinen uudistaminen on alkanut elokuussa 2018 opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen Uusi lukio - Uskalla kokeilla -kehittämishjelmalla, johon sisältyvät tuntijakokokeilu ja lukioiden kehittämisverkoston toiminta. Kehittämishjelmalla tavoitteena on uudistaa lukiokoulutusta niin, että se kykenee vastaamaan tulevaisuudessakin yhteiskunnallisen kehityksen, uusien tieto- ja taitovaatimusten sekä jatko-opiskelun ja työelämän muutosten asettamiin haasteisiin. Tuntijakouudistuksen tarkempia tavoitteita ovat muiden muassa saada tietoa ja kokemuksia valinnaisemman tuntijaon ja yksilöllisempien opiskeluvaihtoehtojen toimivuudesta, koulutuksen kansallisten tavoitteiden ja tuntijaon keskinäisestä yhteydestä sekä tuottaa tietoa lukion tuntijaon kehittämiseksi. (OKM 2019a.) Lukiouudistuksen tavoitteet ovat vahvasti sidoksissa ylioppilastutkinnon ja korkeakoulujen opiskelijavaihtoehtojen uudistamiseen.

Eduskunta hyväksyi kesäkuussa 2018 uuden lukiolain, joka tuli voimaan 1.8.2019. Lukiolain keskeisimpiä uudistuksia ja muutoksia ovat nykyisten kurssien korvaaminen opintopisteillä, oppiainerajat ylittävien opintokokonaisuuksien lisääminen, lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön tiivistäminen, lukiolaisten kansainvälisten kokemusten vahvistaminen, ylioppilaskokeiden uusimisrajoitusten poistaminen, erityisopetuksen ja muun henkilökohtaisen tuen lisääminen opiskelijoille, oman opintosuunnitelman laatiminen jokaiselle opiskelijalle, lukion ulkopuolella hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen parantaminen, henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen panostaminen, jälkiohjauksen tarjoaminen lukio-opintonsa päättävälle tai keskeyttävälle opiskelijalle sekä

velvollisuus suojata opiskelijaa kiusaamiselta, väkivallalta, häirinnältä ja rasismilta. (OKM 2019b, Lukiolaki 714/2018.) Ylioppilastutkintolain muutos tutkinnon kokeita koskevista rajoituksista tulee voimaan syksyn 2019 ylioppilaskirjoituksista. Opintopistemitoitus ja siihen liittyvät opintojen rakenteiden muutokset, vahvempaa korkeakouluysteistyötä koskeva velvoite sekä opintojen ohjausta ja oppimisen tukea koskevat veloitteet toteutuvat uusien opetussuunnitelmien käyttöönoton myötä 1.8.2021. (OKM 2019c). Opetushallitus (=OPH) on käynnistänyt elokuussa 2018 lukion opetussuunnitelman perusteiden laadintaprosessin, perusteet julkaistaan marraskuussa 2019 ja niiden mukainen opetus alkaa elokuussa 2021 (OPH 2019a). Seudullisen opetussuunnitelman suunnittelutyö on alkanut myös Tampereen kaupunkiseudulla.

Lukiouudistuksella ja ylioppilastutkintolain uudistuksella tulee olemaan vaikutusta etenkin lukiokoulutuksen sisältöön, korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksella ja uuteen, 3.6.2019 julkaistuun hallitusohjelmaan kirjatulla oppivelvollisuuden pidentämisellä taas etenkin lukiokoulutuksen asemaan. Hallitusohjelman mukaan oppivelvollisuusiän korottamisella 18 vuoteen halutaan varmistaa, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. (Osallistava ja osaava Suomi 2019.) Toteutuessaan pitempi oppivelvollisuus lisää merkittävästi lukiokoulutuksen järjestämisestä koituvia kustannuksia. Esimerkiksi Kuntaliiton Kyösti Värri ja Yksityiskoulujen liiton Aki Holopaisen (2019) kannanoton mukaan vaikuttaa siltä, että kaikki oppilaat eivät saavuta perusopetuksen aikana riittäviä jatko-opintovalmiuksia. Jos riittäviä tukitoimia ei pystytä tarjoamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niitä eniten tarvitseville, lukiokoulutukseen kohdistuu suuria haasteita tulevaisuudessa. (Holopainen & Värri 2019.)

1.2 Tutkimusmenetelmistä

Tilannekuvaselvitystä varten kerättiin määrällisiä ja laadullisia tietoja sähköisellä lomakkeella suoraan Tampereen kaupunkiseudun lukioista ja koulutuksen järjestäjiltä. Sähköinen lomake lähetettiin kesäkuussa 2019 lukioiden rehtoreille sekä kuntien ja kaupunkien hyvinvointi- ja sivistysjohtajille. Lomakkeella kerätyt määrälliset tiedot koskivat esimerkiksi lukioiden opiskelijamääriä, opetushenkilöstöä ja taloustietoja. Laadulliset kysymykset koskivat eri sidosryhmien kanssa tehtyä yhteistyötä, lukioissa toteutettua koulutuksen seuranta- ja arviointia, uuden lukiolain myötä tapahtuvia muutoksia ja lukio-opiskelun kustannuksia opiskelijoille.

Sähköisen lomakkeen lisäksi määrällisiä tietoja lukiokoulutuksesta ja lukioista kerättiin muiden muassa Tilastokeskuksen ja Opetushallituksen ylläpitämistä tilastoista. Muita käytettyjä kirjallisia lähteitä olivat esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemat selvitykset sekä Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymän ja Tampereen kaupungin laatimat aikaisemmat selvitykset ja tutkimusraportit alueen lukioista ja seudullisesta yhteistyöstä. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön mahdollisuuksia selvitettäessä lähteinä käytettiin myös Tampereen yliopiston ja Tampereen kaupungin aikaisemmin tekemiä selvityksiä lukioiden ja yliopiston välisestä yhteistyöstä.

Sähköisellä kyselyllä ja kirjallisista lähteistä saatujen tietojen lisäksi etenkin lukioiden toimintaan ja seudulliseen yhteistyöhön liittyvää tietoa kerättiin rehtoreitten sekä

hyvinvointi- ja sivistysjohtajien teemahaastatteluilla. Haastateltavien joukko valikoitui tilannekuvaselvityksen ohjaajien suosittelemiin henkilöihin. Myös lukioiden ja yliopistojen välisestä yhteistyöstä saatiin lisätietoa haastatteleamalla kahta Tampereen yliopistossa työskentelevää henkilöä. Haastateltavien tiedot on koottu liitteeseen 1.

2. Lukioverkko Tampereen kaupunkiseudulla

Tässä luvussa kuvataan Tampereen kaupunkiseudun lukioverkkoa sähköisellä kyselyllä, haastatteluilla ja kirjallisista lähteistä saatujen tietojen perusteella. Luku etenee lukioiden perustietojen kuvauksesta ikäluokkien kehittymistä ja lukioiden taloustietoja koskeviin kuvauksiin.

2.1 Perustiedot lukioista

2.11 Opiskelijamäärät ja aloituspaikat

Tampereen kaupunkiseudulla on yhteensä 18 lukiota, joista seitsemän on Tampereen kaupungin lukioita, viisi Tampereella sijaitsevia yksityisiä tai muita ei-kunnallisia lukioita ja kuusi kehyskunnissa sijaitsevia kunnallisia lukioita. Jokaisessa Tampereen kaupunkiseudun kunnassa on lukio tai lukioita lukuun ottamatta Vesilahtea. Näissä lukioissa opiskeli yhteensä 7749 opiskelijaa lukuvuoden 2018 - 2019 alussa. Lukioiden opiskelijamäärät kuvataan taulukossa 1.

Taulukko 1. Opiskelijamäärät Tampereen kaupunkiseudun lukioissa 2016 - 2018

Lukio	Opiskelijamäärät lukioissa		
	2016	2017	2018
Hatanpään lukio	384	366	360
Sammon keskuslukio	858	870	861
Tammerkosken lukio	630	654	663
Tampereen klassillinen lukio	528	552	588
Tampereen lyseon lukio	597	597	588
Tampereen teknillinen lukio	285	276	288
Tampereen aikuislukio	564	432	498
Tampereen kaupungin lukiot yhteensä	3 849	3 744	3 846
Kalevan lukio	636	633	609
Tampereen steinerkoulun lukio	171	189	171
Tampereen yhteiskoulun lukio	864	873	891
Tampereen yliopiston normaalikoulun lukio	261	252	249
Svenska samskolan i Tammerfors	60	63	57
Ei-kunnalliset lukiot yhteensä	1992	2010	1977
Kangasalan lukio	399	405	402
Lempäälän lukio	324	345	384
Nokian lukio	339	315	333
Oriveden lukio	177	165	156
Pirkkalan yhteislukio	225	228	246

Ylöjärven lukio	423	435	450
Kehyskuntien lukiot yhteensä	1887	1893	1971

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen (2019), Lukiokoulutuksen kaikki opiskelijat tilastovuoden 20.9. tilanteen mukaan.

Suurin osa lukiolaisista Tampereen kaupunkiseudulla opiskelee lukioissa yleislinjoilla, mutta useat lukiot ovat profiloituneet tarjoamalla erilaisia erikoislinjoja. Osa erikoislinjoista on paikallisia painotuksia ja osalla on valtakunnallinen erityistehtävä. Lukioiden aloituspaikat yleis- ja erikoislinjoille on kuvattu taulukossa 2. Taulukkoon merkittyjen erikoislinjojen erityistehtävät ja painotukset ovat vuoden 2019 mukaiset. Joidenkin linjojen osalta tilanne ja tilastointitapa on saattanut muuttua vuodesta 2017, esimerkiksi Ylöjärven lukion yrittäjyyslinjalle ei haettu yhteishaussa omana kohteenaan vielä vuonna 2017, toisin kuin vuonna 2018. Lisäksi Nokian lukiossa on mahdollisuus hakeutua niin sanotulle urheiluluokalle, mutta tämä painotus ei ole yhteishaussa oma hakukohteensa. Nokian lukion verkkosivujen mukaan urheiluluokalle voidaan valita 30 opiskelijaa urheilu- ja koulumenestyksen mukaan. Tampereen yhteiskoulun lukio on ilmaisutaidon erityislukio, mutta ilmaisutaidon opetusta ei ole järjestetty omana linjanaan, vaan opiskelijat voivat suorittaa ilmaisutaidon kursseja haluamansa määrän.

Taulukko 2. Tampereen kaupunkiseudun lukioiden linjat ja aloituspaikat yhteishaussa

Lukio	Aloituspaikat yhteishaussa vuosittain		
	2017	2018	2019
Hatanpään lukio	115	115	115
yleislinja	63	63	63
musiikkilinja (erityistehtävä)	26	26	26
musiikkiteatterilinja (erityistehtävä)	26	26	26
Sammon keskuslukio	260	250	250
yleislinja	164	170	170
urheilulinja (erityistehtävä)	60	65	60
viestintälinja (painotus)	36	15	20
Tammerkosken lukio	215	215	245
yleislinja	132	140	170
kuvataide- ja design-linja (erityistehtävä)	60+23*	75	75
Tampereen klassillinen lukio	195	195	210
yleislinja	123	123	138
luonnontiedelinja (erityistehtävä)	72	72	72
Tampereen lyseon lukio	185	185	187
yleislinja	115	115	115
IB-linja (erityistehtävä)	45	45	45
Eurooppa-linja (painotus)	25	25	27
Tampereen teknillinen lukio	80	90	90
yleislinja	53	54	58
matematiikan ja tietotekniikan linja (painotus)	27	36	32
Tampereen kaupungin lukiot yhteensä	1050	1050	1097
Kalevan lukio	195	195	195
yleislinja	175	175	175
musiikkilinja (painotus)	20	20	20
Tampereen steinerkoulun lukio	60	60	60

Tampereen yhteiskoulun lukio (ilmaisutaidon erityistehtävä)	270	270	270
Tampereen yliopiston normaalikoulun lukio	85	85	85
yleislinja	48	53	48
Business Norssi -linja (painotus)	27	27	27
sirkustaiteen linja (painotus)	10	5	10
Svenska samskolan i Tammerfors	36	36	36
Ei-kunnalliset lukiot yhteensä	646	646	646
Kangasalan lukio	125	125	135
yleislinja	105	105	115
musiikkilinja (painotus)	20	20	20
Lempäälän lukio	130	140	140
Nokian lukio	115	115	145
Oriveden lukio	91	105	145
yleislinja	66	70	90
kirjoittajalinja (painotus)	15	15	15
lentopallolinja (painotus)	10	10	20
urheilulinja (painotus)		10	20
Pirkkalan yhteislukio	95	95	85
Ylöjärven lukio	150	165	165
yleislinja		125	125
yrittäjyyslinja (erityistehtävä)		40	40
Kehyskuntien lukiot yhteensä	706	745	815
Kaikki kaupunkiseudun lukiot yhteensä	2402	2441	2558

*) Tammerkosken lukion kuvataide- ja designlinjaa vastaava opetus oli vuoteen 2017 saakka kaksi erillistä linjaa, kuvataide- ja käsityölinjat. Vuoden 2017 syksyllä alkavaan koulutukseen kuvataidelinjan aloituspaikat olivat 60 ja käsityölinjan 23. Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen (2019), Haku ja valinta.

Lukioiden aloituspaikkoja on lisätty viimeisten vuosien aikana eniten Tammerkosken lukiossa, Tampereen klassillisessa lukiossa, Nokian lukiossa ja Oriveden lukiossa. Pääsääntöisesti aloituspaikkojen lisääminen koskee etenkin lukioiden yleislinjoja. Yksittäisissä lukioissa aloituspaikkojen määrä on vähentynyt vuodesta 2017.

2.12 Opiskelijaksi hakeutuminen

Koko Suomessa perusopetuksen päättäneistä kevään 2019 yhteishaussa hakeutui ensisijaisesti lukiokoulutukseen noin 58 prosenttia ja ammatilliseen peruskoulutukseen noin 42 prosenttia (OPH 2019b). Kevään 2019 ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaussa perusopetuksen päättäneistä Tampereen kaupunkiseudun nuorista noin 61 prosenttia hakeutui ensisijaisesti lukiokoulutukseen ja noin 39 prosenttia ammatilliseen peruskoulutukseen (OPH 2019b). Opetushallituksen (2019c) mukaan ammatillisen koulutuksen hakijamäärät ovat viime vuosina laskeneet yhteishaussa, osaltaan tähän arvellaan olevan syynä se, että ammatilliseen koulutukseen voi hakeutua myös jatkuvan haun kautta.

Tampereen kaupunkiseudun lukioihin kevään 2019 yhteishaussa hakeneet on kuvattu taulukossa 3. Taulukkoon on rajattu alle 18-vuotiaat hakijat. Tiedot aloituspaikoista,

hakijamääristä ja syksyllä 2019 alkavaan koulutukseen valituista on kerätty Opetushallituksen Vipunen-tilastopalvelusta. Paikan vastaanottaneiden määrät on kysytty lukioilta sähköisellä kyselyllä. Tampereen kaupunkiseudun lukioihin haki yhteensä 2608 ensisijaista alle 18-vuotiasta hakijaa ja 608 hakijaa, jotka olivat asettaneet lukiokoulutuksen yhteishaussa sijoille 2 - 5. Tampereen kaupunkiseudun lukioihin valittiin yhteensä 2401 alle 18-vuotiasta opiskelijaa syksyllä 2019 alkavaan koulutukseen.

Taulukko 3. Tampereen kaupunkiseudun lukioihin kevään 2019 yhteishaussa hakeneet, valitut ja paikan vastaanottaneet alle 18-vuotiaat

Tampereen kaupunkiseudun lukioihin kevään 2019 yhteishaussa hakeneet, valitut ja paikan vastaanottaneet						
Lukio	aloituspaikat	ensisijaiset hakijat	muut hakijat	valitut	paikan vastaanottaneet	
Hatanpään lukio	115	79	590	110	113	
Sammon keskuslukio	250	312	656	254	249	
Tammerkosken lukio	245	230	879	255	246	
Tampereen klassillinen lukio	210	220	458	218	211	
Tampereen lyseon lukio	187	285	638	190	202	
Tampereen teknillinen lukio	90	70	396	102	90	
Tampereen kaupungin lukiot yhteensä	1097	1196				
Kalevan lukio	195	251	734	206	195	
Tampereen steinerkoulun lukio	60	36	186	63	63	
Tampereen yhteiskoulun lukio	270	296	269	277	272	
Tampereen yliopiston normaalikoulun lukio	85	150	623	86	*	
Svenska samskolan i Tammerfors	36	19	16	20	20	
Ei-kunnalliset lukiot yhteensä	646	752				
Kangasalan lukio	135	147	181	139	136	
Lempäälän lukio	140	125	138	127	126	
Nokian lukio	145	113	198	115	130	
Oriveden lukio	145	49	38	51	*	
Pirkkalan yhteislukio	85	88	271	86	86	
Ylöjärven lukio	165	138	261	162	165	
Kehyskuntien lukiot yhteensä	815	660				

*) Tiedot puuttuvat.

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen (2019), Haku ja valinta. Sähköinen kysely koulutuksen järjestäjille ja lukioille.

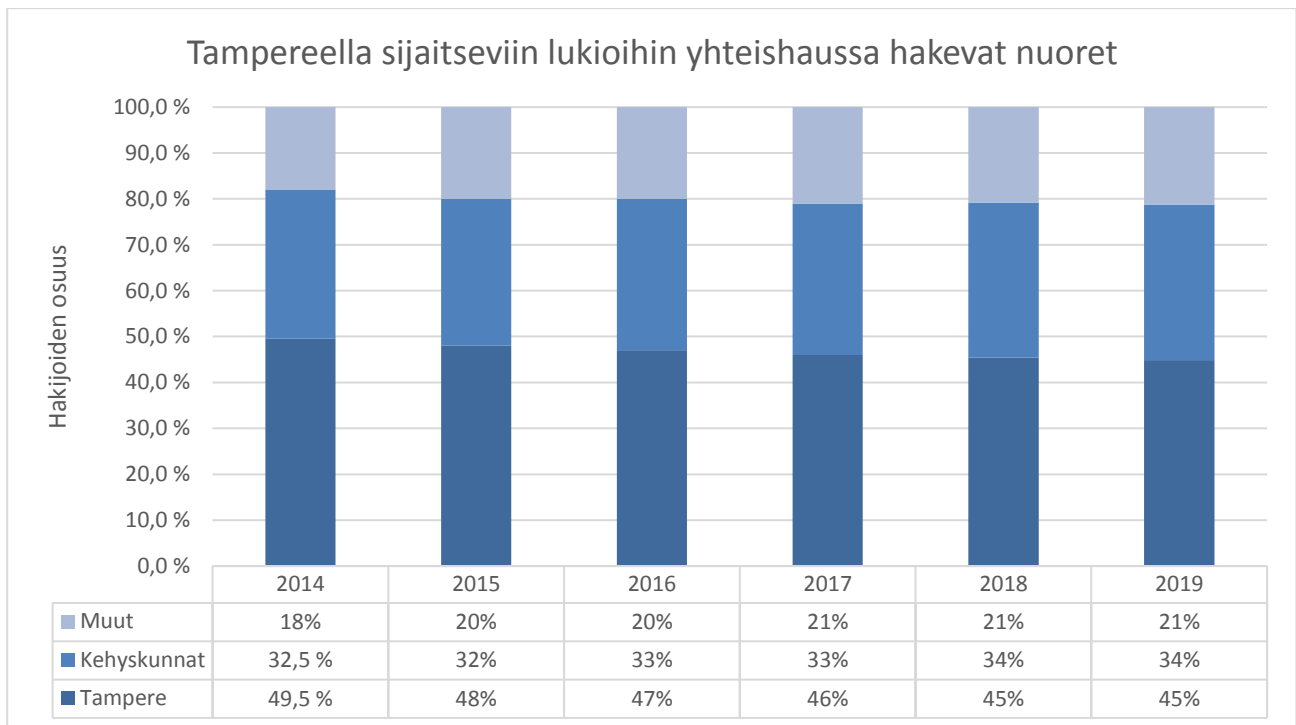
Opiskelijat hakeutuvat etenkin kehyskunnissa useimmiten lähimpään lukioon, mutta myös kauemmas kavereiden esimerkin innoittamina tai erikoislinjoja ja muuta erikoistuneempaa opetusta tarjoavaan lukioon. Opiskelijat, jotka asettavat opiskelulle korkeat tavoitteet, hakeutuvat usein lukioihin, jotka sijoittuvat korkealle ylioppilaskokeiden arvosanavertailuissa. Erityisesti Tampereella sijaitseviin lukioihin hakeutuu opiskelijoita kehyskunnista sekä muista Pirkanmaan kunnista ja kauempaa Suomesta. Kuviossa 4. on esitetty Tampereella sijaitseviin lukioihin yhteishaussa hakeneiden, alle 18-vuotiaiden nuorten osuudet kotikunnittain kootusti. Taulukossa 5. esitetään hakijoiden määrät kotikunnittain Tampereen kaupunkiseudun kuntiin ja muihin kuntiin jaettuna.

Mikäli lukiopaikkaa haetaan omaa kotikuntaa kauempaa, on Tampereen kaupunkiseudulla useimmiten kyse tilanteesta, jossa kehyskunnassa asuva nuori hakeutuu Tampereella sijaitsevaan lukioon. Yhteishaun tietojen perusteella Tampereelle lukioihin hakeutuvien ulkopaikkakuntalaisten määrät ovat kasvaneet vuosina 2014 - 2019 jonkin verran. Tampereen kaupungin lukiokoulutuksen palveluverkkotarkastelun (2019) mukaan Tampereen kaupungin lukioiden opiskelijoista 64 prosenttia oli tamperelaisia, 27 prosenttia Tampereen ympäryskunnista, kuusi prosenttia muualta Pirkanmaalta ja kolme prosenttia maakunnan ulkopuolelta vuonna 2018. Tamperelaisten opiskelijoiden määrä on vähentynyt Tampereella sijaitsevilla lukioissa ja lisääntynyt lähikuntien lukioissa. Vuodesta 2013 vuoteen 2018 tamperelaisten opiskelijoiden määrä on lisääntynyt kehyskuntien lukioissa 91 opiskelijalla. (Tampereen kaupungin palveluverkkotarkastelu 2019 - 2025, 2019.)

Kevään 2019 yhteishaussa kehyskuntien lukioihin ensisijaisesti hakeutuneista, alle 18-vuotiaista opiskelijoista 33 oli tamperelaisia. Eniten Tampereelta hakeuduttiin Pirkkalan yhteislukioon (12 ensisijaista hakijaa). Vesilahdelta, jossa ei ole omaa lukiota, hakeuduttiin etenkin Lempäälän lukioon (28 ensisijaista hakijaa).

Yhteishaussa opiskelupaikka lukioon myönnetään yleensä peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvon perusteella, mutta etenkin lukioiden erikoislinjoilla hakijoilta voidaan ottaa huomioon muun koulutuksen tai harrastusten lisänäyttöjä. Lisäksi lukioissa voi olla pääsy- tai soveltuvuuskokeita. Sähköisellä kyselyllä saatujen tietojen perusteella Tampereen kaupunkiseudun lukioihin syksyllä 2019 alkaneeseen koulutukseen valittujen opiskelijoiden alin peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo vaihteli 8,92 ja 7,2 välillä. Keskiarvorajat vaikuttavat haastateltavien mukaan hakijoiden mielikuviin lukion laadusta ja ovat täten eräs jatkokoulutuspaikan valitsemiseen vaikuttava tekijä. Mielikuviin lukion laadusta vaikuttaa keskiarvorajan lisäksi opiskelijoiden menestyminen ylioppilaskirjoituksissa. Rehtorit kertoivat sähköisessä kyselyssä käyttävänsä ylioppilastutkinnon tuloksia eräänä lukion laadun mittarina, jonka pohjalta opetusta voidaan kehittää, mutta hakijoille pelkkä saavutettujen arvosanojen seuraaminen ei kerro kovinkaan paljon lukioiden laadusta.

Kuvio 4. Tampereella sijaitseviin lukioihin yhteishaussa hakevien nuorten kotikunnat kootusti osuuksittain

Lähde: Opetushallituksen tilastopalvelu Vipunen (2019), Haku ja valinta.

Taulukko 5. Tampereella sijaitseviin lukioihin yhteishaussa hakevat nuoret kotikunnittain

Tampereella sijaitseviin lukioihin yhteishaussa hakevat nuoret kotikunnittain						
Kunta	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kangasala	160	178	166	189	206	199
Lempäälä	134	126	144	148	144	134
Nokia	91	125	112	162	144	181
Orivesi	14	7	18	10	22	7
Pirkkala	145	147	162	127	146	181
Tampere	1168	1223	1173	1255	1218	1212
Vesilahti	18	31	16	28	40	26
Ylöjärvi	205	200	186	215	204	186
Muut kunnat	424	504	497	559	559	576
Yhteensä	2359	2541	2474	2693	2683	2702

Lähde: Opetushallituksen tilastopalvelu Vipunen (2019), Haku ja valinta.

2.13 Lukioissa opetetavat kielet

Tampereen kaupunkiseudun lukioissa tarjotaan vieraiden kielten opetusta varsin laajasti. Lähes kaikissa lukioissa opetetaan vähintään kolmea lyhyttä, B2- ja B3-laajuista kieltä. Lisäksi lähes kaikissa lukioissa opetetaan useampaa kuin yhtä A-kieltä. Venäjän opetus äidinkielenään ja kotikielenään venäjää puhuville opiskelijoille on keskitetty Tammerkosken lukioon, samoin persian opetus kotikielenä on järjestetty Tammerkosken lukion kautta. Kielten opetusryhmissä tehdään yhteistyötä etenkin Tampereen kaupungin

lukioiden kesken, opetusryhmiä saatetaan yhdistää riittävän suuren ryhmäkoon saamiseksi. Kielten opetus nähdään lukioissa eräänlaisena arvovalintana ja joissakin lukioissa kielten opetusryhmiä saatetaan perustaa pienellekin opiskelijamäärälle. Tiedot kaupunkiseudun lukioissa opetettavista kielistä on koottu taulukkoon 6. Taulukossa 7. on selitykset kielistä käytetyille lyhenteille.

Taulukko 6. Kielitarjonta Tampereen kaupunkiseudun lukioissa

Kielitarjonta Tampereen kaupunkiseudun lukioissa				
Tampereen kaupungin lukiot	A-kielet	B1- kielet	B2-kielet	B3-kielet
Hatanpään lukio	en, sa	ru	ra, sa	ea, ra, sa
Sammon keskuslukio	en, ra, ru, sa	ru	ra, sa	ea, ia, ra, sa, ve
Tammerkosken lukio	en, sa, ea, ve, pe	ru	ea, ra, sa	ea, ra, sa, ve
Tampereen klassillinen lukio	en, sa	ru	ra, sa, la	ea, la, ra, sa, ve
Tampereen lyseon lukio	en, ra, sa	ru	ea, ra, sa, ve	ea, ra, sa, ve
Tampereen teknillinen lukio	en	ru	sa	sa
Tampereen aikuislukio	en	ru		ea, ia, ra, sa, ve
Ei-kunnalliset lukiot	A-kielet	B1- kielet	B2-kielet	B3-kielet
Kalevan lukio	en, sa	ru	ra, sa, ea	ea, ia, ra, sa
Tampereen steinerkoulun lukio	en	ru	sa	ea
Tampereen yhteiskoulun lukio	ea, en, ra, ru, sa, ve	ru	ra, sa	ea, ra, sa, ve
Tampereen yliopiston normaalikoulun lukio	en, ra, ru, sa, ve	ru	ra, sa, ve	ra, sa, ve
Svenska samskolan i Tammerfors	su, en		sa, ea, ra	ve
Kehyskuntien lukiot	A-kielet	B1- kielet	B2-kielet	B3-kielet
Kangasalan lukio	en, sa	ru	sa, ra	sa, ra, ea, ia, ve
Lempäälän lukio	en, sa	ru	sa, ra, ve	sa, ra, ve
Nokian lukio	en, sa, ra	ru	sa, ra, ve	sa, ra, ve, ea
Oriveden lukio	en	ru	sa, ra, ve	sa, ra, ve, kii
Pirkkalan yhteisluukio	en, sa	ru	sa, ra, ve	sa, ra, ve, ea
Ylöjärven lukio	en, sa, ra, ru	ru	ea, sa, ra, ve	ea, sa, ra, ve

Lähde: Tampereen seudun lukioiden hakuopas 2019

Taulukko 7. Kielten lyhenteet

Kielten lyhenteet	
en	englanti
ea	espanja
ia	italia
kii	kiina
la	latina

pe	persia
ra	ranska
ru	ruotsi
sa	saksa
su	suomi
ve	venäjä

2.14 Kehittämisen- ja muutoshankkeet

Tampereen kaupunkiseudulla toteutettiin tilannekuvaselvitys edellisen kerran vuonna 2015, tällöin koulutuksen järjestäjiltä kerättiin tietoa jo toteutetuista ja tulossa olevista rakennus- ja muutoshankkeista. Tätä selvitystä varten lukioilta ja koulutuksen järjestäjiltä kerättiin tietoa sähköisellä kyselyllä vuoden 2015 jälkeen toteutetuista muutos- ja kehittämishankkeista sekä hankkeista, jotka on tarkoitus toteuttaa seuraavan viiden vuoden aikana. Kehittämisen- ja muutoshankkeista saatiin tietoa myös haastatteluissa ja kirjallisista materiaaleista.

Taulukoissa 8. kuvataan vuoden 2015 jälkeen toteutettuja ja tulevia, lukioita koskevia rakennushankkeita ja taulukossa 9. opetukseen ja muuhun sisällölliseen toimintaan liittyviä kehittämiss- ja muutoshankkeita. Taulukkoihin kerättyjen hankkeiden lisäksi kaupunkiseudun lukiot ovat saattaneet osallistua muihinkin hankkeisiin, oheisissa taulukoissa ovat kuitenkin vain hankkeet, jotka tulivat ilmi tätä tilannekuvaselvitystä laadittaessa. Toteutuneiden hankkeiden lisäksi vastaajat kertoivat hakeneensa rahoitusta useisiin muihinkin hankkeisiin.

Taulukko 8. Vuoden 2015 jälkeen toteutetut ja tulevat rakennushankkeet Tampereen kaupunkiseudun lukioissa

Rakennushankkeet Tampereen kaupunkiseudun lukioissa	
Tamperella sijaitsevat lukiot	vuosi
Tampereen klassillisen lukion muutos- ja perusparannustyöt valmistuvat	2016
Tampereen lyseon lukion perusparannus	2022 - 2024
Svenska samskolan i Tammerorsin uusi lukiorakennus	
Kalevan lukiossa toteutettu opetustilojen saneeraushankkeita, tarkoitus toteuttaa tulevaisuudessakin tilahankkeita	
Kehyskunnissa sijaitsevat lukiot	
Lempäälän lukion ja Tredun uusi Virta-kampus	2017
Pirkkalan yhteislukion uusi Silmu-rakennus	2017
Nokian lukion uusi lukiorakennus	2022

Taulukko 9. Vuoden 2015 jälkeen toteutetut ja tulevat kehittämiss- ja muutoshankkeet Tampereen kaupunkiseudun lukioissa

Kehittämiss- ja muutoshankkeet Tampereen kaupunkiseudun lukioissa

Lukio	Vuosi	Hanke
Kalevan lukio	2015 - 2019	Kansainvälisyyshankkeita
Kalevan lukio	2015 - 2019	Verkkokursseja
Kalevan lukio	2015 - 2019	Työhyvinvointihankkeita
Kalevan lukio	vuoden 2019 jälkeen	Liikkuva opiskelu
Kalevan lukio	vuoden 2019 jälkeen	Kansainvälisyyshankkeita Henkilöstön työkyvyn ylläpitämiseen liittyviä hankkeita
Kalevan lukio	vuoden 2019 jälkeen	hankkeita
Kangasalan lukio	2017 - 2019	Liikkuva opiskelu
Kangasalan lukio	vuoden 2019 jälkeen	Lukio2020-hanke
Kangasalan lukio	vuoden 2019 jälkeen	RSMP-hanke
Kangasalan lukio	vuoden 2019 jälkeen	innovatiivisuus-hanke
Kangasalan lukio	vuoden 2019 jälkeen	Tutor-hanke
Lempäälän lukio	2015 - 2017	Innovatiiviset oppimisympäristöt
Lempäälän lukio	2017	Ahtialanjärvi
Lempäälän lukio	2019 - 2020	Tutor-opettaja
Lempäälän lukio	2019 - 2020	Eriyisopetus
Lempäälän lukio	2019 - 2020	Lukiouudistuksen toimeenpano
Lempäälän lukio	2019 - 2020	ESR-hanke
Pirkkalan yhteislukio	2015 - 2017	Innovatiiviset oppimisympäristöt
Tampereen klassillinen lukio	2018	Valtakunnallisen luonnontiedelinjan aloittaminen
Tampereen yhteiskoulun lukio	2017	Ilmaisutaidon erityistehtävän status uusittu
Tampereen yhteiskoulun lukio	2017 - 2019	LUKE-koulu
Tampereen yhteiskoulun lukio	2015 - 2019	Digipedagogiikan kehittäminen ja sähköiset yo-kokeet
Tampereen yhteiskoulun lukio	2015 - 2019	Arvioinnin uudistamistyö
Tampereen yhteiskoulun lukio	2015 - 2019	Yhteistyö taidelaitosten kanssa ja musikaaliprojektit
Tampereen yhteiskoulun lukio	vuoden 2019 jälkeen	Kansainvälisyyden kehittäminen ilmaisutaidon erityisaseman huomioiden
Tampereen yhteiskoulun lukio	2019 -	HYVINVOINTI - Uusi ops
Ylöjärven lukio	2018	Yrittäjyyden valtakunnallinen erityistehtävä
Ylöjärven lukio	2019	Lukio ja työelämä -ESR-hanke*

*) Hankkeelle haettu rahoitus varmistuu syksyllä 2019.

Edellisen seudullisen opetussuunnitelman laatiminen vuonna 2016 oli kaupunkiseudun lukioiden yhteinen hanke, samoin tulevan opetussuunnitelman laatiminen tehdään tiiviissä yhteistyössä. Lukion seudullisen opetussuunnitelman lisäksi Osakkeen kautta toteutetaan

tällä hetkellä vuoden 2019 alussa alkanutta hanketta ”Pirkanmaan lukioiden tutoropettajat”, hankkeesta kerrotaan tarkemmin tämän raportin luvussa 3.2.

2.15 Koulutuksen läpäisy ja keskeyttäminen

Tilastokeskuksen vuoden 2016 tietojen perusteella valtakunnallisesti nuorille suunnatun lukiokoulutuksen läpäisee noin 81 prosenttia lukion uusista opiskelijoista korkeintaan kolmessa ja puolessa vuodessa. Neljän ja puolen vuoden kuluessa lukio-opintojen aloittamisesta koulutuksen läpäisseiden osuus nousi 89 prosenttiin vuonna 2016. (Tilastokeskus 2018a).

Samalla tarkastelujaksolla nuorille suunnatun opetussuunnitelman mukaisessa koulutuksessa Tampereen kaupunkiseudun lukioista korkein läpäisyprosentti oli Lempäälän lukiolla, enintään kolmen ja puolen vuoden kuluessa opintojen aloittamisesta 90 prosenttia opiskelijoista oli läpäissyt lukion. Matalimmat läpäisyprosentit Tampereen kaupunkiseudulla olivat Tampereen steinerkoulun lukiolla, jossa kolmen sekä kolmen ja puolen vuoden jälkeen opintojen aloittamisesta 8 prosenttia opiskelijoista oli läpäissyt lukion, ja Tampereen normaalikoulun lukiolla, jossa kolmen ja puolen vuoden jälkeen opintojen aloittamisesta 63 prosenttia opiskelijoista oli läpäissyt lukion. Toisaalta Tampereen steinerkoulun lukion läpäisyprosentti nousi merkittävästi, kun opintojen aloittamisesta on kulunut neljä ja puoli vuotta, tuohon mennessä opiskelijoista 82 prosenttia oli läpäissyt lukion. Steiner-lukioissa onkin tyypillistä, että ylioppilaskirjoituksiin osallistutaan vasta neljäntenä lukiovuotena. Myös Tampereen normaalikoulun lukiossa läpäisyprosentti kasvoi huomattavasti opintojen keston pidentyessä, neljän ja puolen vuoden kuluessa opintojen aloittamisesta lukiokoulutuksen läpäisi 85 prosenttia opiskelijoista. Tampereen kaupunkiseudun lukioissa lukiokoulutuksen läpäisi enintään kolmen ja puolen vuoden kuluessa opintojen aloittamisesta keskimäärin 77 prosenttia opiskelijoista vuonna 2016. Tämä on hieman valtakunnallista tasoa pienempi osuus. Enintään neljän ja puolen vuoden jälkeen opintojen aloittamisesta osuus oli kohonnut 91 prosenttiin opiskelijoista, mikä taas on valtakunnallista tasoa korkeampi. Mikäli keskimääräistä läpäisyprosenttia tarkastellaan enintään kolmen ja puolen vuoden jälkeen opintojen aloittamisesta ilman Tampereen steinerkoulun lukion tuloksia, on se 78 prosenttia ja näin ollen hieman lähempänä valtakunnallista keskiarvoa. (OPH 2019b.)

Sähköisellä kyselyllä kerättyjen tietojen perusteella Tampereen kaupunkiseudulla lukion lukuvuoden 2018 - 2019 aikana keskeyttäneitä oli keskimäärin 2,5 prosenttia lukioiden ilmoitetusta opiskelijamäärästä. Tätä tulosta vääristää kuitenkin se, että kaikista lukioista ei ollut saatavilla kyseistä tietoa. Tällaisenaan keskeyttäneiden osuus on lähellä valtakunnallista tasoa. Nuorille suunnatun lukiokoulutuksen keskeytti valtakunnallisesti lukuvuoden 2015 - 2016 aikana kolme prosenttia opiskelijoista (Tilastokeskus 2018b). Sähköisen kyselyn tulosten perusteella Tampereen kaupunkiseudulla lukiosta toiseen siirryttiin useammin kuin lukiosta ammatilliseen koulutukseen. Lukion keskeyttäneitä, jotka eivät jatkaneet missään toisessa koulutuksessa, oli ilmoitetusta kokonaismäärästä lukuvuonna 2018 - 2019 noin 0,1 prosenttia. Valtakunnallisesti vastaava osuus lukiolaisista oli lukuvuonna 2015 - 2016 1,4 prosenttia (Tilastokeskus 2018b). Lukion keskeyttämiseen vaikuttaneita syitä eriteltiin sähköisen kyselyn vastauksissa melko vähän, mainittuja

seikkoja olivat siirtyminen toiseen lukioon, muutto ulkomaille, mielenterveyssairaudet ja armeijan aloittaminen. Haastatteluissa keskeyttämisen syyksi mainittiin myös opiskelijan muutto takaisin kotipaikkakunnalle tai lukion vaihtaminen lähempänä sijaitsevaan.

Uusista Tampereen kaupunkiseudun lukioista lukuvuoden 2018 - 2019 loppuun mennessä valmistuneista ylioppilaista noin 2,3 prosenttia oli sähköisellä kyselyllä kerättyjen tietojen perusteella kaksoistutkinto-opiskelijoita.

2.16 Opetushenkilöstön kuvaus

Sähköisellä kyselyllä saatujen tietojen perusteella valtaosa Tampereen kaupunkiseudun lukioissa työskentelevistä opettajista on vakituisia. Vakituudessa työ- tai virkasuhteessa oleville opettajille on asetettu kelpoisuusvaatimukset, joten tällä perusteella suurimman osan opettajista voidaan todeta olevan päteviä. Määräaikaisten opettajien osuus vaihteli lukioittain, enimmillään määräaikaisten osuus oli 26 prosenttia lukion opettajista, vähimmillään lukiossa ei ollut lainkaan määräaikaisia opettajia.

Suurin osa opettajista työskentelee ainoastaan lukiossa, mutta joidenkin opettajien tunneista osa on sekä lukiossa että peruskoulussa. Yleisintä tuntien jakautuminen perus- ja toiselle asteelle oli lukioissa, jotka toimivat peruskoulun välittömässä läheisyydessä. Tampereen kaupunkiseudulla tällaisia kouluja ovat esimerkiksi Svenska samskolan i Tammerfors ja Oriveden lukio. Haastatteluissa kävi ilmi, että lukioissa työskentelevillä erityisopettajilla on usein opetusta myös peruskoulussa.

Haastatteluiden perusteella opetushenkilöstö on kaikissa lukioissa motivoitunutta ja opetuksen kehittämistä tuetaan. Opetuksen ja opettajien ammattitaidon kehittämistä tapahtuu yhteisissä koulutuksissa ja lukion päivittäisessä arjessa. Opetushenkilöstön koulutus on järjestetty jo useiden vuosien ajan seudullisessa yhteistyössä. Tätä aihetta käsitellään tarkemmin tämän raportin luvussa 3.

2.2 Koulutustarve ja ikäluokat

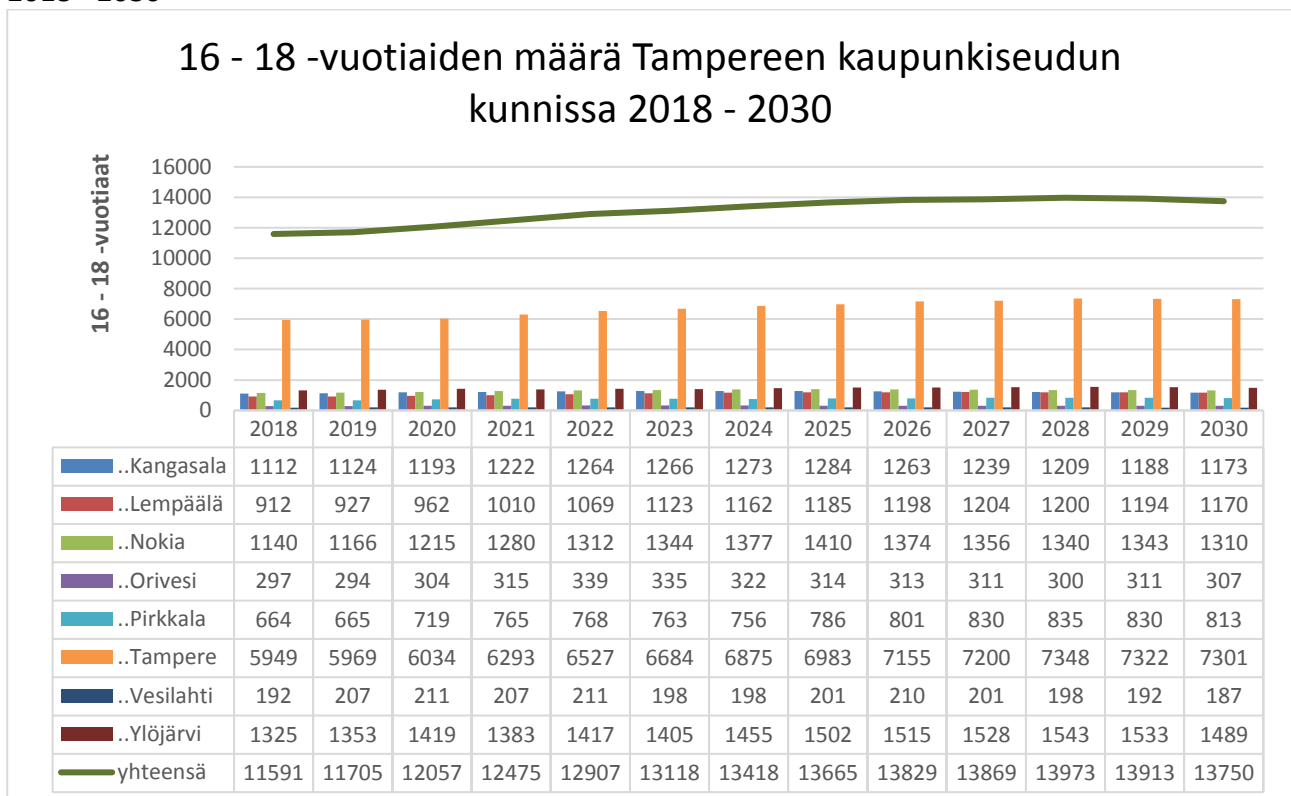
Vuonna 2018 Tampereen kaupunkiseudulla oli yhteensä 11 719 16–18 -vuotiasta nuorta (Tilastokeskus 2019). Tilastokeskuksen vuonna 2015 julkaiseman väestöennusteen mukaan 16–18 -vuotiaiden määrä Tampereen kaupunkiseudulla kasvaisi vuoteen 2030 mennessä 13 750 henkilöön. Mikäli Tilastokeskuksen väestöennuste toteutuu, 16–18 -vuotiaiden määrä Tampereen kaupunkiseudulla tulee lisääntymään noin 2030 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Mikäli lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen suosio säilyy nykyisen kaltaisena, Tampereen kaupunkiseudulla olisi vuonna 2030 noin 1200 lukiolaista enemmän kuin tällä hetkellä. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaista 16 - 18 -vuotiaiden määrän kehitystä on kuvattu kuviossa 10.

Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:n helmikuussa 2019 julkaisema maakuntien väestöennuste poikkeaa kuitenkin melko paljon Tilastokeskuksen ennusteesta. MDI:n ennusteen mukaan Pirkanmaan väkiluku olisi vuoteen 2040 mennessä lähes 30 000

asukasta pienempi kuin Tilastokeskuksen ennusteen väkiluku samalle ajalle. (MDI 2019.) MDI:n ennuste ei anna kuitenkaan tarkkaa tietoa 16–18 -vuotiaiden määrän kehitymisestä, sillä siinä tarkastelun kohteena ovat koko väestön lisäksi työikäisten (15–64 -vuotiaat), yli 65-vuotiaiden ja alle 15-vuotiaiden ryhmien muutokset, lisäksi Tampereen kaupunkiseudulla tapahtuva väestökehitys saattaa poiketa jonkin verran koko maakuntaa koskevasta väestökehityksestä.

Erot Tilastokeskuksen ja MDI:n väestöennusteissa johtuvat pääosin syntyvyyden jyrkästä alenemisesta kuluvalle vuosikymmenellä (MDI 2019). Tampereen kaupunkiseudun esi- ja perusopetuksen seutuvertailussa 2017 kuvattujen oppilasmäärien mukaisesti 16–18 -vuotiaita tulisi olemaan Tampereen kaupunkiseudulla 12 064 vuonna 2024, tässä määrässä ei kuitenkaan ole huomioitu muuttoliikettä, jolla on vaikutusta väestön määrän kehittymiseen. Lisäksi etenkin Tampereella sijaitseviin lukioihin hakeutuu opiskelijoiksi nuoria myös kaupunkiseudun ulkopuolelta.

Kuvio 10. 16 - 18 -vuotiaiden määrän kehittyminen Tampereen kaupunkiseudun kunnissa vuosina 2018 - 2030

Lähde: Tilastokeskuksen vuoden 2015 alueellinen väestöennuste

Syntyvyyden alenemisen lisäksi on epäselvää, jatkuuko muuttoliike saman kaltaisena Tampereen kaupunkiseudulla kuin vuoden 2015 ennustetta laadittaessa oletettiin. Muuttoliike Tampereen ja kehyskuntien välillä on suuntautunut koko 2000-luvun ajan Tampereelta kehyskuntiin. 2000-luvun puolesta välistä lähtien Tampereelta kehyskuntiin tapahtuva muuttoliike on kuitenkin hiipunut ja kehyskunnista Tampereelle tapahtuva muuttoliike voimistunut. (Välimäki 2019 ja Tilastokeskus 2019.)

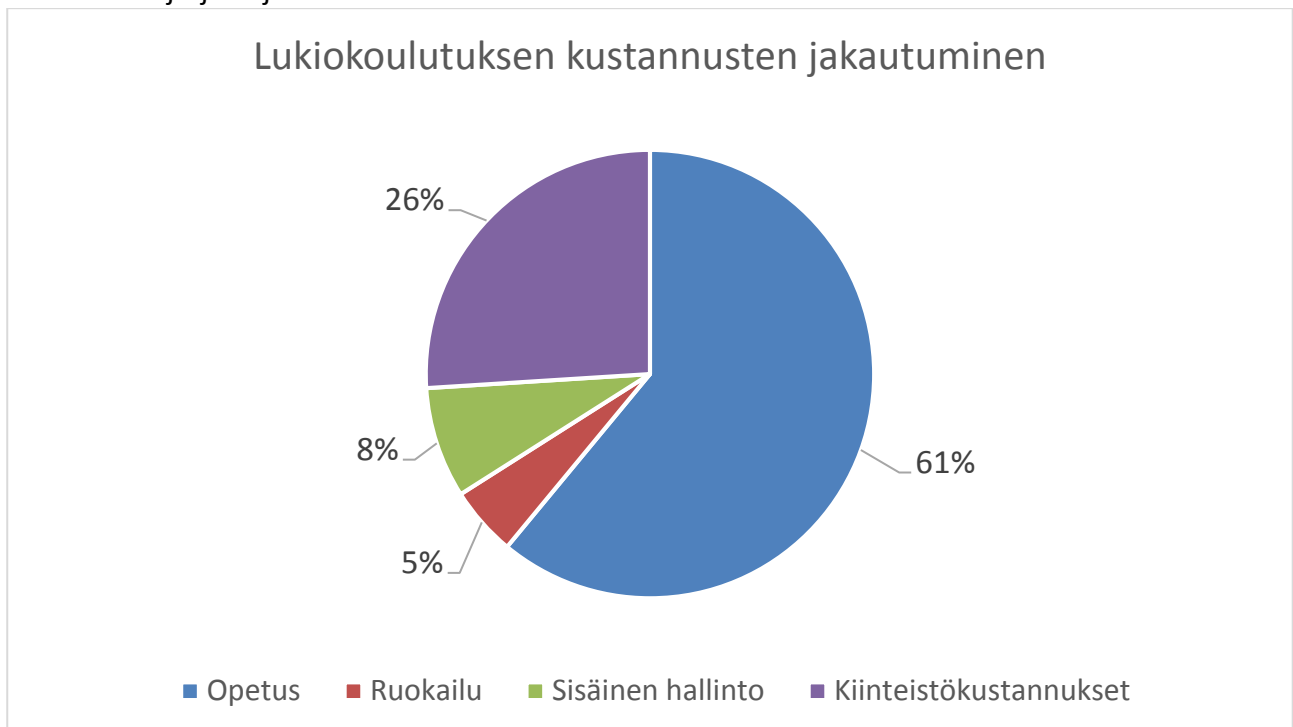
Tilastokeskus tulee julkaisemaan alueellisen väestöennusteen vuoden 2019 syksyllä, jolloin viimeisin todellinen aluekehitys muuttoliikkeessä pystytään huomioimaan. Vaikka tällä hetkellä tuoretta tietoa 16–18 -vuotiaiden määrän kehittymisestä Tampereen kaupunkiseudulla ei ole, on esimerkiksi kaupunkiseudun esi- ja perusopetuksen vuoden 2017 seutuvertailun perusteella oletettavissa, että peruskouluikäisten määrä tulee jatkamaan kasvua lähivuosina.

2.3 Talouskatsaus

Koulutuksen järjestäjiltä ja lukioiden rehtoreilta pyydettiin tätä selvitystä varten sähköisellä lomakkeella lukiokoulutuksen kustannustietoja. Kustannustietojen ohjeistuksena toimi Tilastokeskuksen Taulukko 41 (Tilastokeskus 2015), jonka ohjeitten perusteella koulutuksen järjestäjät lähettävät lukiokoulutuksen kustannustiedot myös Tilastokeskukselle. Koulutuksen järjestäjiltä ja rehtoreilta pyydettiin tätä selvitystä varten vuoden 2018 lukiokoulutuksen kustannustietoja, kaikki Tampereen kaupunkiseudulla lukiokoulutusta järjestävät tahot eivät toimittaneet kustannustietojaan. Lisäksi toimitetut tiedot poikkesivat toisistaan erilaisten tilastointitapojen takia. Tästä syystä vertailukelpoisin tieto lukiokoulutuksen kustannuksista ovat opetukseen liittyvät kulut.

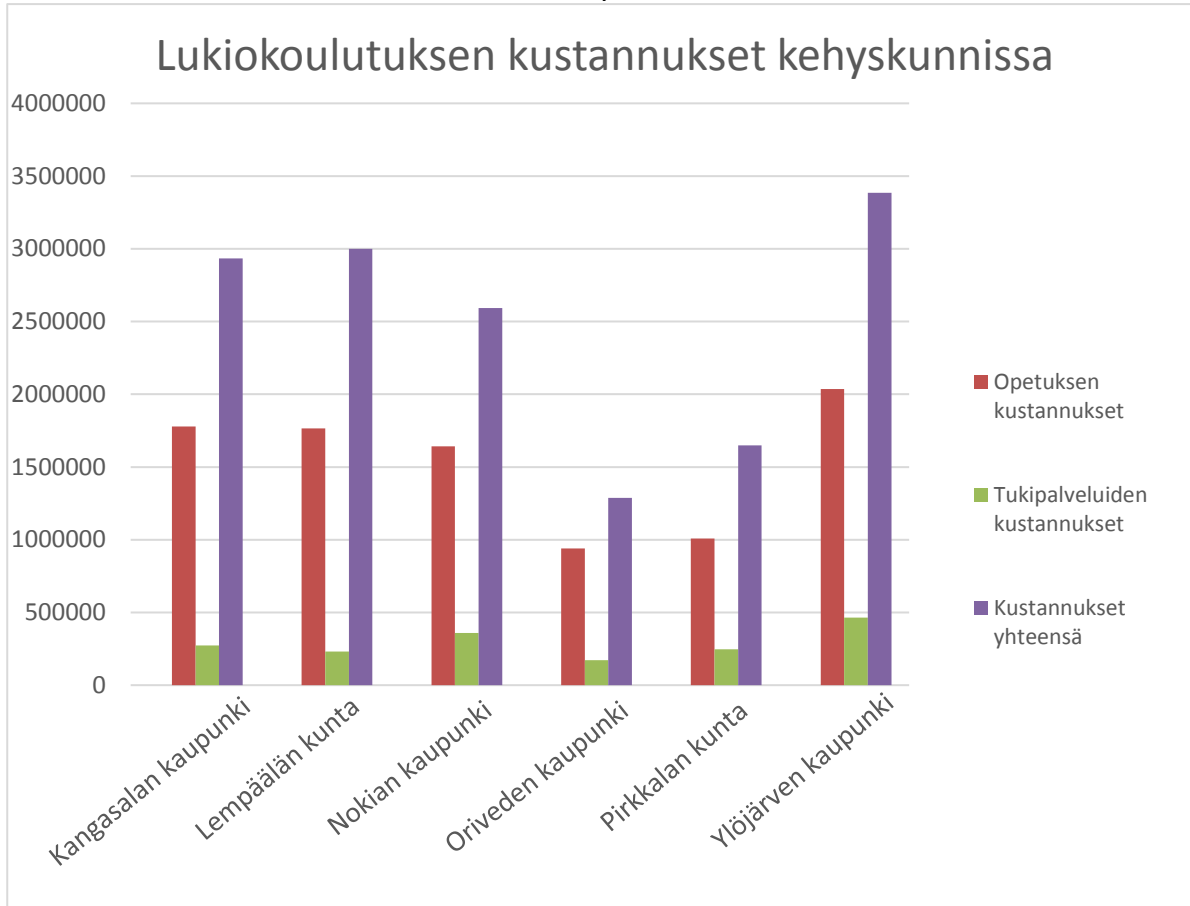
Kuviossa 11. kuvataan Tampereen kaupunkiseudun kunnallisten koulutuksen järjestäjien lukiokoulutuksen kustannusten jakautuminen keskimäärin. Yksityisten koulutuksen järjestäjien kustannuksia ei verrattu tässä, sillä kaikki yksityiset koulutuksen järjestäjät eivät toimittaneet tietojaan. Kiinteistökustannuksiksi on tässä laskettu kiinteistöjen ylläpidon ja sisäisiin vuokriin sisältyvät kustannukset. Näiden ja muiden kululajien sisältöjä eritellään tarkemmin Tilastokeskuksen Taulukossa 41. Opetuksen kustannukset ovat ylivoimaisesti suurin yksittäinen lukiokoulutuksen kuluerä, niiden osuus tosin vaihteli kaupunkiseudun sisällä. Joillakin koulutuksen järjestäjillä opetuksen kustannukset olivat reilusti yli 60 prosenttia. Myös kustannustietonsa toimittaneiden yksityisten koulutuksen järjestäjien kustannuksista opetus muodostaa suurimman osuuden. Suomen Kuntaliiton tuottamassa Kouluikkuna 2017 -tutkimuksessa verrattiin muun muassa 121 lukion taloustietoja vuodelta 2017. Näiden tietojen mukaan opetuksen kustannusten osuus vertailuun valituissa lukioissa oli keskimäärin 63,3 prosenttia. (Svartsjö 2019.)

Kuvio 11. Lukiokoulutuksen kustannusten jakautuminen keskimäärin Tampereen kaupunkiseudun kunnallisilla järjestäjillä vuonna 2018

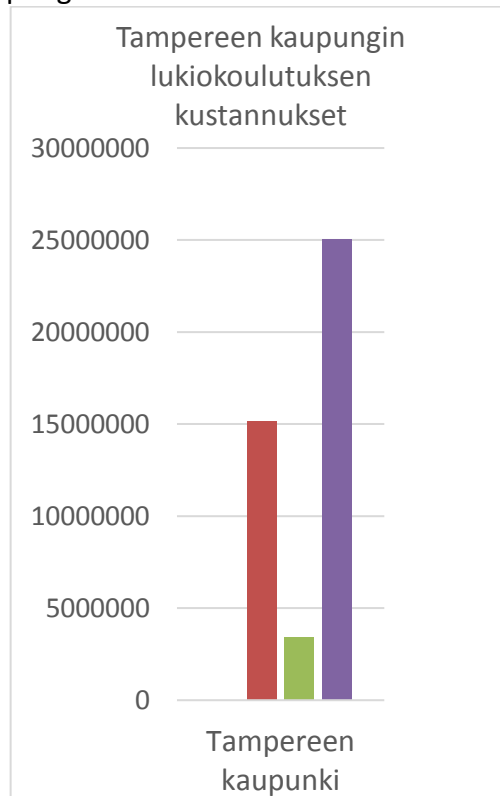

Kunnallisten koulutuksen järjestäjien kustannusten rakennetta kuvataan kuviossa 12. Tässä kuviossa tukipalveluiden kustannuksiin on sisällytetty sisäisen hallinnon ja ruokailun kustannukset. Yhteiskustannuksissa on esillä olevien kululajien lisäksi sisäisiin vuokriin sisältyvät pääomakustannukset ja kiinteistöjen ylläpidosta syntyvät kustannukset. Tampereen kaupungin kustannukset ovat merkittävästi korkeammat kuin seudun muiden kunnallisten koulutuksen järjestäjien, joten ne on kuvattu erikseen kuviossa 13. Kuvioista 12. ja 13. ilmenee lukiokoulutuksen kokonaissummat, kuvioon 14. on kuvattu samat kustannukset yhtä opiskelijaa kohti. Näistä kuvioista havaitaan, että kustannukset poikkeavat koulutuksen järjestäjien kesken.

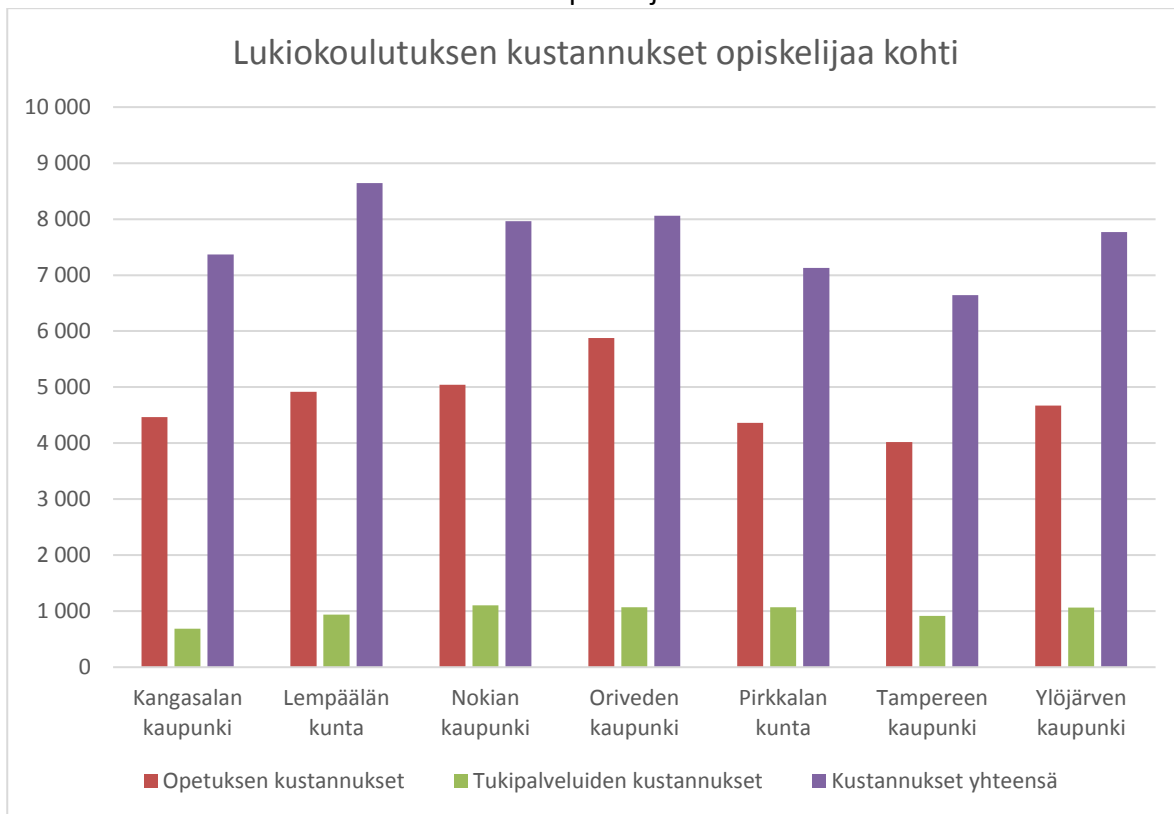
Kuvio 12. Lukiokoulutuksen kustannukset kehyskunnissa vuonna 2018

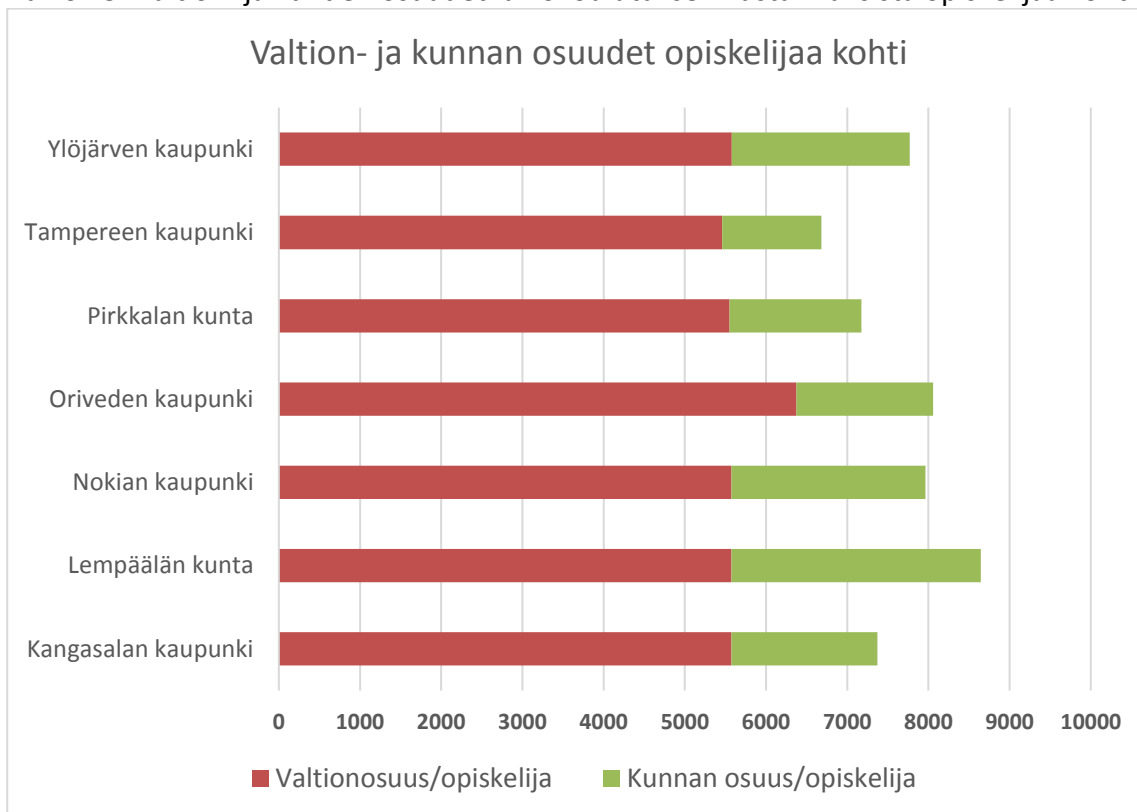
Kuvio 13. Tampereen kaupungin lukiokoulutuksen kustannukset vuonna 2018

Kuvio 14. Lukiokoulutuksen kustannukset opiskelijaa kohti kunnittain vuonna 2018

Kuvio 15. Valtion- ja kuntien osuudet lukiokoulutuksen kustannuksista opiskelijaa kohti

Kuviossa 15. esitetään opiskelijakohtaisten kustannusten muodostuminen valtion- ja kuntien osuuksista. Kaikki Tampereen kaupunkiseudun kunnalliset lukiokoulutuksen järjestäjät rahoittavat itse lukiokoulutuksen järjestämistä valtionosuuksien lisäksi. Kustannusten jakautuminen valtion- ja kunnan osuuksiin laskettiin opiskelijakohtaisten kokonaiskustannusten mukaan. Tampereen kaupungin opiskelijakohtaisten kustannusten jakautuminen laskettiin nuorten ja aikuisten opetussuunnitelmien mukaan opiskelevien opiskelijoiden määrästä ja näiden määrien perusteella maksettavista valtionosuuksista. Tampereen kaupungin lukioissa opiskelee myös nuoria ja aikuisia, jotka noudattavat lukiokoulutukseen valmistavia nuorten ja aikuisten oppimääriä. Koulutuksen järjestäjille maksetaan lukioon valmistavien oppimäärien mukaan opiskelevista opiskelijoista eri suuruisia valtionosuuksia, joten nämä summat ja opiskelijamäärät jätettiin tämän tarkastelun ulkopuolelle. Vertailtavista koulutuksen järjestäjistä Lempäälän kunta sijoitti eniten rahaa lukiokoulutukseen opiskelijaa kohti valtionosuuden lisäksi, vastaavasti pienimmällä summalla lukiokoulutusta rahoitettiin Tampereella.

Suurimmat erot lukiokoulutuksen kustannuksissa johtuvat kiinteistöihin liittyvistä kustannuksista, myös opetuksen kustannuksissa on eroja kuntien kesken. Vuoden 2015 tilannekuvaselvitys tuotti saman suuntaisia havaintoja kustannusten jakautumisesta. Valtionosuuksien määrä on vähentynyt kaikilla koulutuksen järjestäjillä ja kuntien sijoittaman rahan osuus on joko kasvanut tai pysynyt ennallaan, ainoastaan Orivedellä kaupungin sijoittama osuus oli pienentynyt hieman vuodesta 2015.

Talouden seuranta on eräs koulutuksen järjestäjien käyttämä koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden mittareista, lukioiden toimintaa koskevissa päätöksissä tarkastellaan aina myös niiden taloudellisia vaikutuksia. Olisikin aiheellista pohtia, ryhdytäänkö Tampereen kaupunkiseudulla tekemään jatkossa vuosittainen seutuvertailu lukiokoulutuksen kustannuksista.

3. Seudullinen yhteistyö

Tässä luvussa käsitellään Tampereen kaupunkiseudun lukioiden välistä yhteistyötä. Eri tasoilla tapahtuvaa yhteistyötä, johon osallistuu vähintään kaksi lukiota, tehdään kaupunkiseudulla jatkuvasti. Tampereella toimii useita, eri tavoin erikoistuneita lukioita, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä omissa verkostoissaan, esimerkkejä tällaisesta yhteistyöstä ovat Svenska Samskolan i Tammerforsin Suomen muiden ruotsinkielisten lukioiden kanssa tekemä yhteistyö ja Tampereen steinerkoulun lukion muiden steinerkoulujen kanssa tekemä yhteistyö. Lisäksi etenkin Tampereen kaupungin lukioiden yhteistyöstä tekee erityisen tiivistä yhteinen koulutuksen järjestäjä. Tämän selvityksen näkökulma lukioiden ja koulutuksen järjestäjien yhteistyöhön on kuitenkin ennen kaikkea seudullinen, sen toteutumista ja kehittämistä kuvataan lukioiden rehtoreiden ja sivistysjohtajien haastatteluista saatujen tietojen sekä kaupunkiseudulla aikaisemmin tuotettujen tekstien perusteella.

3.1 Yhteistyöllä pitkät perinteet

Tampereen kaupunkiseudun lukiot ovat tehneet yhteistyötä eri muodoissa jo hyvin pitkään, yhteistyön koetaan kuitenkin tiivistyneen ja systematisoituneen merkittävästi kuntayhtymän perustamisesta lähtien. Taloudellisten syiden nähdään vaikuttaneen yhteistyön tiivistämiseen, mutta yhteistyön hyötyjä pidetään suurempina kuin yksin resurssien säästymistä. 2010-luvun alkuun asti yhteistyö eteni lähinnä yksittäisten toimenpiteiden ja kulloinkin esiin nousseiden ajankohtaisten asioiden kautta, mutta monissa kunnissa alkaneen toisen asteen koulutuksen kampusyhteistyön myötä yhteisten toimien koetaan lisääntyneen ja yhteisten päämäärien nousseen selkeämmin esiin. Yhteiset kehittämisavustushankkeet ja yhdessä laadittu seudullinen lukion opetussuunnitelma nähdään myös yhteistyötä virallistaneina ja systematisoineina toimenpiteinä, samoin opetushenkilöstön täydennyskoulutuksesta on tullut vahvasti seudullisesti organisoitua. Edellä mainittujen sisällöllisten toimenpiteiden koetaan olleen suurimpia seudullisen yhteistyön onnistumisia, jotka ovat vieneet yhteistyötä myös strategisesti eteenpäin.

Lukiokoulutusta on edellisen kerran selvitetty Tampereen kaupunkiseudulla vuonna 2015, tuolloin yhteistyön todettiin olevan vahvasti jakautunutta kehyskuntien lukioden keskinäiseen yhteistyöhön ja toisaalta taas Tampereen sisäisten lukioden yhteistyöhön (Viitanen 2015). Jako kehyskuntien lukioihin ja Tampereella toimiviin lukioihin on edelleen havaittavissa, vaikka koko kaupunkiseutua koskevaa yhteistyötä onkin sittemmin lisätty. Tätä selvitystä varten tehtyjen haastatteluiden perusteella jo edellä mainitut, vuosina 2015 - 2016 laadittu seudullinen opetussuunnitelma, opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen järjestäminen keskitetysti ja rehtoreitten yhteiset kokoukset ovat olleet koko kaupunkiseutua yhdistäviä käytäntöjä. Kehyskuntien lukioden samankaltainen asema kunnan ainoana lukiona tekee kehyskuntien yhteistyöstä luontevaa, lisäksi esimerkiksi yhteinen kansainvälisyysverkosto sitoo tiettyjä lukioita vahvasti toisiinsa. Tampereella toimivista lukioista suurta osaa yhdistää sama koulutuksen järjestäjä, mutta myös läheinen sijainti, joka mahdollistaa esimerkiksi ainakin teoriassa opiskelijoille opintojaksojen valitsemisen myös toisesta lukiosta. Vaikka lukioden välinen yhteistyö on edelleen jossain määrin eriytynyttä, pidetään koko kaupunkiseutua käsittävää tiedonvaihtoa sivistysjohtajien, rehtoreitten ja opettajien tasolla arvokkaana ja tarpeellisena. Tätä selvitystä varten haastatellut yksityisten lukioden rehtorit arvostavat myös seudullista yhteistyötä ja ovat halukkaita sitoutumaan siihen, tähän liittyy kuitenkin myös haasteita. Esimerkiksi Tampereen yliopiston normaalikoulun lukion velvollisuus järjestää opetusharjoittelijoiden ohjaaminen lukion työjärjestykseen rajoittaa jonkin verran yhteistyömahdollisuuksia muiden lukioden kanssa. Lisäksi esimerkiksi Tampereen yhteiskoulun lukio ja Kalevan lukio ovat toimineet tähän saakka erilaisessa jakojärjestelmässä, mikä on vaikeuttanut jossain määrin käytännön yhteistyötä.

3.2 Seudullinen yhteistyö opettajien ja opiskelijoiden näkökulmasta

Opettajien tasolla yhteistyötä tehdään esimerkiksi ainetiimitoiminnan kautta, jossa on mukana Tampereen kaupunkiseudun kuntien lisäksi muita Pirkanmaalla toimivia kunnallisia ja yksityisiä koulutuksen järjestäjiä. Ainetiimitoiminnan organisoiminen siirtyi vuoden 2019 alusta Tampereen kaupungilta Osakkeelle, joka on Tampereen seudun opetus- ja kasvatustalon henkilöstön kehittämispalvelu. Ainetiimitoiminnan tavoite on tukea opettajien osaamisen kehittämistä ja jakamista. Osakkeen kautta toteutetaan tällä hetkellä vuoden 2019 alussa alkanutta hanketta ”Pirkanmaan lukioiden tutoropettajat”, jossa tavoitteena on tukea lukioiden uuden toimintakulttuurin ja pedagogiikan uudistumista, uuden lukiolain ja opetussuunnitelman perusteiden toimeenpanoa, kehittää työyhteisöjen ammatillista osaamista ja yhteisopettajuutta sekä luoda pysyvä malli seudullisen ammatillisen osaamisen kehittämiseen ja jakamiseen. Lisäksi on järjestetty yhteisiä VESO-päiviä, joissa on toisinaan ollut mukana koko Tampereen seutu ja muita pirkanmaalaisia kuntia, toisinaan kehyskunnat ja muita pirkanmaalaisia kuntia ilman Tamperetta. Vastaavasti Tampereen kaupunki on järjestänyt toisinaan kaikille lukioilleen yhteisiä VESO-päiviä. Opetuksen suunnittelussa on tehty seudullista yhteistyötä myös tiimijaksoa valmisteltaessa, tässä mallina on toiminut Ylöjärven lukiossa kehitetty tiimijakson malli, joka tunnetaan valtakunnallisellakin tasolla.

Monet tällä hetkellä olemassa olevat yhteistyökäytännöt painottuvat opetushenkilöstön väliseen yhteistyöhön ja vaikuttavat välillisesti opiskelijoihin. Opiskelijoille selkeästi näkyviä lukioiden seudullisen yhteistyön käytäntöjä ovat esimerkiksi arviointikäytäntöjen yhtenäistäminen ja lukioiden profiloitumisesta ja painotuksista yhteisesti sopiminen. Lukiokoulutuksen alueellista brändiä vahvistava yhteinen käytäntö, joka näkyy selkeästi opiskelijoille, on peruskoulun päättävälle suunnattu Tampereen seudun lukioiden yhteinen hakuopas. Hakuoppaassa on tietoa hakumenettelystä ja lukio-opiskelusta, yhteystietoja sekä lukioiden esittelyt. Hakuoppaassa ovat mukana Tampereen kaupungin alueella toimivat kunnalliset ja yksityiset lukiot, kehyskuntien lukiot sekä Ikaalisten yhteiskoulun lukio, Parkanon lukio, Pälkäneen lukio, Valkeakosken Tietotien lukio ja Vammalan lukio.

Suoraan opiskelijoita osallistava yhteistyökäytäntö ovat esimerkiksi lukioiden väliset sopimukset opiskelijoiden mahdollisuudesta osallistua toisten lukioiden opetukseen. Opiskelijat hyödyntävät tätä mahdollisuutta kuitenkin suhteellisen vähän, sillä omaan lukioon sitoutuminen on vahvaa ja useimmiten oman lukio kurssitarjontaa pidetään riittävänä. Lisäksi etenkin kehyskuntien lukioissa pitkät välimatkat aiheuttavat käytännön esteitä opintojaksojen suorittamiselle oman lukion ulkopuolella, verkko-opintoihin turvaudutaan yleensä vain siinä tapauksessa, että kurssin suorittaminen ei ole jostain syystä mahdollista omassa lukiossa. Haastateltavien mukaan joihinkin harvinaisempien kielten ryhmiin siirrytään lukioiden välillä, samoin esimerkiksi taideaineiden lukiodiplomit ja vain harvoissa lukioissa tarjottavat kurssit, kuten Tampereen yhteiskoulun lukion ilmaisutaidon kurssit, ovat opintojaksoja, joita toisissakin lukioissa opiskelevat valitsevat. Näissäkin tapauksissa suuri enemmistö opiskelijoista liikkuu Tampereen sisällä lukiosta toiseen. Toinen opiskelijoita osallistava yhteistyön muoto ovat vanhojen tanssit, joita käydään tanssimassa oman lukion ulkopuolella. Haastateltavien mukaan lukiolaisten lisäksi

ammattioppilaitosten opiskelijat osallistuvat vanhojen tansseihin suhteellisen usein. Tampereen kaupunkiseudun lukioilla on myös joitakin suoraan opiskelijoita osallistavia kahdenvälisiä yhteistyökäytäntöjä, haastatteluiden yhteydessä tuli ilmi esimerkiksi Tampereen yhteiskoulun lukion ja Nokian lukion yhteinen Kiina-projekti, jossa suomalaisten lukioiden opiskelijoita on ollut vaihdossa Kiinassa yhteisessä ystävyyskoulussa ja kiinalaisia opiskelijoita tulee vastaavasti Suomeen vaihtoon. Yhteistyökäytäntöä kuvaillaan melko epäviralliseksi, mutta lukioita merkittävästi lähentäväksi. Lukioiden opiskelijakuntien välistä yhteistyötä ei ole juurikaan tehty, vaan opiskelijakuntien välistä yhteistyötä on pyritty kehittämään etenkin kampusten sisällä, eli lukioiden ja Tredun toimipisteiden opiskelijoiden välillä.

3.3 Ajatuksia yhteistyön eduista ja haasteista

Haastatteluiden perusteella seudullista yhteistyötä pidetään sujuvana ja mutkattomana. Haastateltavat tekisivät todennäköisesti joitakin asioita eri tavoin, mikäli yhteistä kaupunkiseutua ei olisi ympärillä, mutta yhteistyön edut koetaan silti suurempina kuin haittapuolet. Erityisesti rehtoreitten välisessä verkostossa kollegiaalinen tuki koetaan tärkeänä. Yhteisten käytäntöjen luominen esimerkiksi lukioresurssin yhtenäistämistyössä nähtiin positiivisena toimenä, yhdessä tehtyjen päätösten koetaan antavan tukea erilaisten muutosten toimeenpanolle ja hyväksymiselle yksittäisissä lukioissa. Tampereen kaupunkiseudun lukioiden yhteistyön suurimmat onnistumiset, yhteinen seudullinen opetussuunnitelma ja yhteiset henkilöstökoulutukset, ovat haastateltavien mukaan sitouttaneet lukioita ja koulutuksen järjestäjiä toimimaan yhdessä. Juuri sitoutuneisuus ja toimenpiteiden velvoittavuus nähdään asioina, jotka tehostavat tavoitteiden saavuttamista. Molemmissa edellä mainituissa toimissa yhteiset, selkeät tavoitteet on myös määritelty etukäteen yhdessä. Tavoitteellisuuden lisäksi yhteistyön on haastateltavien mukaan tuotettava tehokkuutta tai lisäarvoa yksittäisten lukioitten toimiin verrattuna, jotta se koetaan merkitykselliseksi.

Toteutetun yhteistyön käytäntöjä on pidetty pääasiassa hyvinä, mutta esiin tuli myös eri suuntaisia näkemyksiä. Haastatteluiden perusteella tuli ilmi, että tiettyjen päätösten tekemistä on pidetty turhan suoraviivaisena ja toisinaan kokouksiin on kutsuttu osallistujia melko lyhyellä varoitusajalla, jolloin osallistuminen on ollut vaikea järjestää. Lisäksi kaikkien koulutuksen järjestäjien ja lukioiden äänen kuuluminen yhteisissä kokouksissa mietitytti joitakin haastateltavia. Seudullinen yhteistyö nähtiin myös rehtoreitten ja opettajien tasolla melko väljänä ja yhteisten toimien lisäämistä kannatettiin. Yhteistyön toivottiin olevan tulevaisuudessa suunnitelmallisempaa, ennakoivampaa, tehokkaammin koordinoitua ja pitkäjänteisempää. Esimerkkinä tällaisesta toimintatavasta nousi esiin uuden yhteisen OPS-prosessin käynnistäminen hyvissä ajoin, päätökseen prosessin aloittamisesta oltiin tyytyväisiä ja sen koettiin lähentävän lukioita. Erilaisten teemojen nostaminen esiin, joita voitaisiin viedä eteenpäin muutamien vuosien ajan, nähtiin eräänä mahdollisena toimintatapana lisätä opetushenkilöstön jatkuvaa yhteistyötä. Vahvemman strategisen johtamisen välittymistä yhteisiin toimiin pidettiin myös tärkeänä, toisaalta omaan lukioon liittyviin päivittäisiin asioihin halutaan säilyttää päätösvalta paikallisella tasolla. Koko kaupunkiseudun käsittävän yhteistyön tekemisen käytännöt ovat edelleen

keskittyneet melko harvoin tapahtuviin kokouksiin ja siksi jonkinlaiselle yhteiselle foorumille koettiin olevan tarvetta.

3.4 Seudullisen yhteistyön tulevaisuuden suuntia

Tuleville, opiskelijoita osallistaville yhteistyökäytännöille nähtiin olevan mahdollisuuksia etenkin uuden lukiolain myötä ajankohtaiseksi tulevalla korkeakoulujen kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Tätä aihetta käsitellään tarkemmin tämän raportin luvussa 5. Lisäksi uuden yhteisen opetussuunnitelman arveltiin avaavan joitakin mahdollisuuksia riippuen siitä, millaisia oppiaineita integroivia kokonaisuuksia onnistutaan luomaan. Lukioden välillä tapahtuvaa yhteisopettajuutta ja pienimuotoisen yhteisen tutkimusprojektin tekemistä pidettiin mahdollisena uuden opetussuunnitelman rakenteen myötä, mutta kokeilunhalun ja innostuksen kehittämiseen täytyy lähteä opetushenkilöstöstä, jotta tällaisten opintojaksojen toteuttamisessa voidaan onnistua. Lukioden ja työ- ja elinkeinoelämän sekä ammatillisen koulutuksen kanssa toteutettavaa yhteistyötä ja sen mahdollisuuksia käsitellään luvussa 4. Erilaista jaksojärjestelmää noudattaneet yksityiset lukiot pitivät muiden lukioden kanssa yhtenäiseen jaksojärjestelmään siirtymistä selvittämisen arvoisena asiana. Jos jaksojärjestelmät ovat jatkossa useammassa lukiossa samanlaiset, saattaa yhteisten opintojaksojen järjestäminenkin helpottua. Lukioden välillä järjestettäviä verkko-opintoja on ollut viime lukuvuoden aikana tarjolla jonkin verran yhteisellä toisen asteen kurssitarjottimella, mutta niiden opiskelu lukioden välillä on ilmeisen harvinaista. Uusista mahdollisuuksista verkko-opintojen hyödyntämisessä Tampereen kaupunkiseudun lukioissa keskusteltiin joidenkin haastatteluiden yhteydessä, mutta varsinaisia suunnitelmia niiden kehittämiseksi ei ole vielä tiettävästi laadittu.

Erityisesti sivistysjohtajien haastatteluissa nousi esiin toive suunnata seudullista yhteistyötä tulevaisuudessa entistä pidemmälle ja pitää keskusteluyhteys avoimena lukiokoulutuksen eri toimijoiden kanssa. Lukioden toiminnan raportointi, seuranta ja heikkoihin signaaleihin reagoiminen ja tarvittaessa suurtenkin muutosten tekeminen nähdään välttämättömänä koko Tampereen kaupunkiseudun kehittämisen kannalta.

Vuonna 2015 laaditussa lukiokoulutuksen seudullista yhteistyötä koskevassa selvityksessä kokouskäytäntöjen kehittämiseksi ehdotettiin useammin järjestettäviä tapaamisia, joiden valmisteluun panostettaisiin jakamalla valmisteluvastuut etukäteen, yhteistyön tavoitteiden ja strategian muotoilua seutusivistysryhmän (nykyisin Hyvinvointipalvelujen työryhmä) ja rehtoreitten yhteistyönä ja näiden ryhmien vuorovaikutuksen parantamista, rehtoreitten aika- ja talousresurssien lisäämistä yhteistyötä varten sekä riittävän vapauden antamista rehtoreille laatia toimintasuunnitelma tavoitteiden ja strategian pohjalta ja toteuttaa sitä itseohjautuvasti (Viitanen 2015). Seudullisen yhteistyön toteuttamiskäytännöt ovat kehittyneet varmasti ainakin joiltain osin kyseisessä selvityksessä esitettyjen toimien mukaisesti, mutta tätä selvitystä varten tehtyjen haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että yhteistyöhön liittyy edelleen samankaltaisia haasteita. Vuoden 2015 selvityksessä todetaan myös: ”Tarkoituksena kumppanuudessa kuitenkin on, että yhteisten tavoitteiden pohjalta sisältöjä päivitetään ja etsitään jatkuvasti lisää. Tampereen seudun ja valtiollisen politiikan kehityssuunnat edellyttänevät tulevaisuudessa tiiviimpää yhteistyötä useilla aloilla. Olisiko Tampereen

seudulla rohkeutta olla tässä edelläkävijöitä?” (Viitanen 2015.) Erilaisten, entistä tiiviimpien yhteistyömuotojen ja -toimien tutkiminen ja toteuttaminen on edelleen ajankohtainen suunta tulevalle seudulliselle yhteistyölle.

3.5 Yhteenvedo seudullisesta yhteistyöstä

- Tampereen kaupunkiseudun lukioiden yhteistyön koetaan tiivistyneen ja systematisoituneen toisen asteen kampusyhteistyön ja vuosina 2015 - 2016 yhdessä laaditun seudullisen opetussuunnitelman myötä. Muita lukioita yhdistäviä toimia ovat olleet ainetiimitoiminnan vakiinnuttaminen ja opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen organisoiminen yhdessä seudullisesti. Edellä mainitut yhteistyömuodot ovat olleet onnistuneita, sillä ne ovat olleet strategisesti ohjattuja ja niiden toteuttamiseen on sitouduttu yhdessä.

- Haastateltavien mukaan seudullinen yhteistyö on ollut pääosin sujuvaa ja siihen halutaan sitoutua. Yhteistyön toivotaan kuitenkin olevan jatkossa suunnitelmallisempaa, ennakoivampaa, tehokkaammin koordinoitua ja pitkäjänteisempää, lisäksi jonkinlaiselle yhteiselle foorumille koettiin olevan tarvetta. Uuden lukiolain ja opetussuunnitelman myötä tapahtuvien muutosten odotetaan avaavan mahdollisuuksia tiiviimpään yhteistyöhön. Yhteisen opetussuunnitelmaprosessin käynnistäminen hyvissä ajoin sai kiitosta rehtoreilta.

- Tällä hetkellä toteutettavat seudulliset yhteistyökäytännöt keskittyvät pääasiassa opetushenkilöstön koulutukseen ja vaikuttavat opiskelijoihin vain välillisesti. Opiskelijat ovat yleensä hyvin sitoutuneita omiin lukioihinsa ja mahdollisuutta valita opiskeltavia kursseja kaupunkiseudun muista lukioista hyödynnetään vain vähän. Kaupunkiseudulla tehdään lukioiden välistä yhteistyötä esimerkiksi vanhojen tansseissa ja yhteisen kansainvälisyysverkoston kautta, mutta koko kaupunkiseutua yhdistäviä, opiskelijoita osallistavia yhteistyökäytänteitä ei tullut ilmi haastatteluista ja sähköisestä kyselystä.

- Seudullisen yhteistyön strategisen kehittämisen kannalta lukiokoulutukseen liittyvän datan kerääminen ja arviointi nähdään yhä tärkeämpänä. Uuden opetussuunnitelman laatimisen lisäksi uuteen lukiolakiin kirjatut veloitteet esimerkiksi yhteistyön lisäämisestä korkeakoulujen, työ- ja elinkeinoelämän sekä ammatillisen koulutuksen kanssa tulevat mitä todennäköisimmin olemaan yhteistyön sisältöjä lähitulevaisuudessa. Uuden lain myötä tapahtuvat toimintaympäristön muutokset ovat myös seudullisella tasolla tarkasteltavia muutoksia.

4. Lukiouudistus ja toimintaympäristön muutokset

Tässä luvussa käsitellään uuden lukiolain (714/2018) ja uuden ylioppilastutkintoa koskevan lain (502/2019) myötä lukioiden toiminnassa tapahtuvia muutoksia Tampereen kaupunkiseudulla. Tietoa toimintaympäristön muutoksiin valmistautumisesta kerättiin tätä selvitystä varten

haastatteluilla ja sähköisellä kyselyllä. Lukiolain aiheuttamiin muutoksiin liittyvistä seudullisen yhteistyön mahdollisuuksista keskusteltiin etenkin haastatteluiden yhteydessä.

4.1 Uusi lukiolaki

Uuden lukiolain mukaiset muutokset tulevat osaksi lukioiden arkea asteittain alkaen 1.8.2019, jolloin esimerkiksi ylioppilastutkintoa koskevan lain mukaisesti hyväksytyjen ylioppilaskokeiden uusimisrajoitukset poistuvat. Muut lakiin liittyvät uudistukset tulevat näkymään lukioissa pääsääntöisesti uusien lukion opetussuunnitelman perusteiden käyttöönoton yhteydessä syksyllä 2021. Uuteen lukiolakiin kirjatut muutokset esimerkiksi kurssien korvaamisesta opintopisteillä ja oppiainerajat ylittävän opetuksen lisäämisestä muuttavat todennäköisesti lukio-opintojen rakennetta. Lukion oppimäärä ja opetuksen määrä säilyvät kuitenkin ennallaan, myöskään oppiaineisiin ja niiden välisiin suhteisiin ei tule muutoksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan opintojen uusi rakenne mahdollistaisi entistä joustavamman opetuksen järjestämisen. Lukiokoulutukseen olisi näin mahdollista sisällyttää opintokokonaisuuksia, joissa opiskelijat voivat syventää esimerkiksi jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittavaa osaamistaan. Erityisopetuksen ja muun opiskelijan henkilökohtaisen tarpeen mukaisen tuen, oman opintosuunnitelman, muualla hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen, henkilökohtaisemman opinto-ohjauksen, lukion päättäneitä koskevan ohjauksen sekä koulutuksen järjestäjän velvollisuuden puuttua tiukemmin kiusaamiseen lisääminen lukiolakiin ovat toimenpiteitä, joiden tavoitteena on panostaa lukiolaisten hyvinvointia, purkaa nuorten kokemaa uupumusta ja nopeuttaa siirtymistä lukiosta jatko-opintoihin. (OKM 2019d.)

Kansainvälisyyden vahvistamisen lisäämistä lukiolakiin perustellaan kansainvälisyyden merkityksen lisääntymisellä tulevaisuudessa ja mahdollisuutena tehdä yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa, mikä puolestaan kehittää työelämä- ja yrittäjyysosaamista (OKM 2017a ja 2019e). Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tiivistämisellä ja ylioppilaskokeiden uusimisrajoitusten poistamisella tavoitellaan selkeästi lukiosta valmistuvien opiskelijoiden nopeampaa ja sujuvampaa siirtymistä jatko-opintoihin. Lukiolain mukaan jokaiselle opiskelijalle tulee tarjota mahdollisuus osallistua korkeakoulujen järjestämään opetukseen ja osa lukiokoulutuksen oppimäärän mukaisista opinnoista tulee järjestää yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa (714/2018, 13§). Mahdollisuudesta uusina ylioppilastutkinnon kokeita tulee entistä tärkeämpää, kun ylioppilastutkinnon arvosanoista tulee pääasiainen valintaperuste korkeakouluihin. Vuodesta 2020 alkaen yli puolet opiskelupaikoista täytetään ylioppilastutkinnon arvosanoihin ja ammattikorkeakouluissa ylioppilastutkinnon arvosanoihin ja ammatillisen perustutkinnon arvosanoihin perustuen (OKM 2019f).

Uuden lukiolain edellyttämät lukioiden toimintaympäristön muutokset ovat eräs tämän selvityksen keskeinen teema. Sähköisellä kyselyllä sekä rehtoreitten ja sivistysjohtajien haastatteluilla kerättiin tietoa siitä, miten lukioissa on valmistauduttu edessä oleviin muutoksiin, millaisia mahdollisia haasteita muutosten ja uudistusten toteuttamiseen liittyy ja miten seudullinen yhteistyö voisi tukea muutosten ja uudistusten toimeenpanoa. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään kyselyllä ja haastatteluilla saatuja vastauksia. Lukioiden

ja korkeakoulujen välinen yhteistyö Tampereen kaupunkiseudulla on myös eräs tämän selvityksen keskeisistä teemoista, tätä käsitellään tarkemmin luvussa 5.

4.2 Lukio-opintojen rakenne ja oppiainerajat ylittävät kokonaisuudet

Lukiolaissa (714/2018) lukion oppimäärien ja niihin kuuluvien opintojen mitoituksen perusteeksi määritellään opintopiste. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen oppimäärän laajuus on 150 opintopistettä ja aikuisille tarkoitetun oppimäärän laajuus 88 opintopistettä. Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen oppimäärän laajuus on 50 opintopistettä. Opintopisteen mitoituksesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Opinnot pisteytetään niiden keston mukaan siten, että nuorille tarkoitetussa koulutuksessa annetaan opetusta keskimäärin 14 tuntia 15 minuuttia opintopistettä kohden ja aikuisille tarkoitetussa koulutuksessa keskimäärin 9 tuntia 20 minuuttia opintopistettä kohden. Opintoihin tulee kuulumaan lisäksi niiden tavoitteiden ja sisällön kannalta tarpeellinen ja opiskelijan kannalta kohtuullinen määrä opiskelijan omatoimista työskentelyä. Opintojen laajuuksista tullaan säätämään oppiainekohtaisesti opintopisteinä. Koulutuksen järjestäjä päättää, minkä laajuisina opintojaksoina opinnot tarjotaan opiskelijoille. Opiskelijalla tulee kuitenkin olla mahdollisuus suorittaa valinnaisia opintoja kahden opintopisteen laajuisina opintojaksoina. (Valtioneuvoston asetus 2018.)

Haastateltavien vastausten perusteella muutos opintopisteisiin nähdään enimmäkseen lähinnä teknisenä muutoksena, mutta sen koetaan vaikuttavan silti olennaisesti opintojaksojen, kurssitarjonnan ja lukujärjestysten suunnitteluun. Vastauksista nousi myös opintopisteiden käyttöönottoa puolustavia kannanottoja, joiden mukaan opintopisteiden mukaisesti mitoitettu opetuksen määrä tasa-arvoistaa opiskelijoiden eri oppiaineissa olevan työn määrää. Oppiainerajat ylittävien opintojaksojen suunnittelu ja mitoittaminen opintopisteiksi nähtiin mahdollisuutena tarjota opiskelijoille monipuolisempia opintokokonaisuuksia, mutta myös asiana, joka vaatii toimivien ratkaisujen löytämiseksi pohtimista ja lisää täten opettajien työmäärää. Toisaalta opettajien yhteistyö oppiainerajat ylittävän opetuksen suunnittelussa koettiin tärkeänä mahdollisuutena lisätä opettajien tietoisuutta siitä, että samoja teemoja käsitellään useissa eri oppiaineissa.

Seudullista yhteistyötä oppiainerajat ylittävien opintojaksojen suunnittelussa pidetään tärkeänä ja se on osa jo käynnissä olevaa yhteistä opetussuunnitelmatyötä. Vaikka yhteistyö koetaan tärkeänä, tiedostetaan myös siihen liittyvät haasteet. Etenkin lukioissa, joissa opetus on tähän saakka jäsentynyt kuuteen jaksoon tai opiskelijat ovat koulukuljetusten piirissä, arveltiin olevan tarvetta suuremmille muutoksille tai tulevien moduulien soveltamiselle. Toisenlainen haastatteluissa esiin tullut, ratkaisua vaativa haaste opintopisteisiin ja uudenlaisiin opintokokonaisuuksiin siirtymisessä oli opintojen korvaavuus siirtymäkaudella niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka suorittavat lukion neljässä vuodessa. Opettajien arvioitiin selviytyvän muutoksista hyvin, sillä oppiainerajat ylittäviä opintokokonaisuuksia on järjestetty tähänkin saakka esimerkiksi useassa lukiossa käytössä olevan tiimijakson muodossa. Oppiainerajat ylittävää opetusta kehitetään myös paikallisella tasolla ammatillisen koulutuksen kanssa, tämänkaltaista yhteistyötä on ollut

vielä suhteellisen vähän, mutta sitä suunnitellaan ja ideoidaan tällä hetkellä useassa kaupunkiseudun lukiossa.

Uuden lukiolain mukaan muualla hankittua osaamista tullaan tunnustamaan ja tunnustamaan entistä tehokkaammin. Koulutuksen järjestäjän on tunnustettava toisessa lukiossa suoritettut opinnot sellaisenaan, mutta myös muilla tavoin hankittua opetussuunnitelman tavoitteiden ja sisältöjen mukaista osaamista tunnustetaan (714/2018). Käytännössä opiskelijan suorittama lukion oppimäärä saattaa tulevaisuudessa koostua entistä monipuolisemmista opinnoista.

Haastateltavat pitivät osaamisen tunnustamisen tehostamista positiivisena asiana, sitä ei koettu erityisen haastavana, sillä käytännössä kaikissa lukioissa muualla suoritettuja kursseja ja muunlaisen osaamisen tunnustamista on tehty jo aikaisemminkin. Kesäyliopiston, nettilukioiden ja muiden lukiokoulutusta järjestävien oppilaitosten tai tahojen järjestämien, opetussuunnitelman perusteita noudattavien kurssien tunnustaminen on haastateltavien mukaan hyvin selkeää. Kun kyse on ollut muilla tavoin kuin opetussuunnitelman perusteiden mukaisilla kursseilla hankitusta osaamisesta, on pakollisten kurssien tunnustaminen ollut tähän saakka melko vähäistä ja suurin osa tunnustetuista kursseista on kirjattu opiskelijoiden rekistereihin soveltaviksi kursseiksi. Selvästi eri tavalla, esimerkiksi erillisessä hankkeessa tai työpaikassa, osoitetun osaamisen tunnustamista halutaan kehittää edelleen. Lukiolain (714/2018) mukaan Opetushallitus tulee antamaan tarkempia määräyksiä osaamisen tunnustamisesta ja sitä koskevasta menettelystä, mutta siitä huolimatta haastateltavien mielestä asiassa on hyvä sopia yhteisistä seudullisista linjoista.

Ylioppilastutkinnon painoarvo jatko-opintoihin hakeutumisessa tulee kasvamaan entisestään vuoteen 2020 mennessä. Syksystä 2019 alkaen hyväksytyn kokeen saa uusia rajoituksetta, tutkinnon suorittanut kokelas voi uusia hylätyn kokeen rajoituksetta ja tutkinnon ollessa kesken hylätyn kokeen saa uusia kolme kertaa hylätyn arvosanan saamista välittömästi seuraavina kolmena tutkintokertana. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää ylioppilastutkinnon kokeet kirjoituksiin ilmoittautuville uusijoille ja täydentäjille, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon koulutuksen järjestäjän lukiossa. Jos koulutuksen järjestäjä ei anna enää lukiokoulutusta, uusijat ja täydentäjät osallistuvat ylioppilaskokeisiin asuinpaikkaansa lähinnä olevan koulutuksen järjestäjän lukiossa. (Lundell ja Tähkä 2018.)

Tätä tilannekuvaselvitystä varten tehtyjen haastattelujen aikana, keväällä ja kesällä 2019, ei ollut selvää, kuinka paljon ylioppilastutkinnon arvosanojen korostuminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa tulee vaikuttamaan ylioppilaskokeen uusijoiden määriin. Tähän saakka kokeiden uusijoita ei ole ollut haastateltavien mukaan merkittäviä määriä, mutta mikäli uusijoiden määrä kasvaa huomattavasti, haasteina voivat olla sopivien tilojen löytäminen ja kokeiden arviointiin käytettävä aika ja työmäärä. Seudullisesta yhteistyöstä sopiminen ylioppilaskokeisiin osallistuvien ohjaamiseksi tarpeen mukaan lukioihin, joissa on riittävästi tilaa, nähtiin tarpeellisena. Ylioppilaskokeet ovat muuttuneet sähköisiksi asteittain syksystä 2016 alkaen, haastateltavat pitivät epätodennäköisenä, että ennen tätä ylioppilastutkintonsa suorittaneet ryhtyisivät uusimaan ylioppilaskokeita suurissa määrin.

4.3 Ohjaus ja tuki

Lukiouudistuksen tavoitteita ovat muiden muassa koulutuksen laadun ja oppimistulosten vahvistaminen sekä korkea-asteelle siirtymisen sujuvoittaminen toisen asteen opinnoista (OKM 2019e). Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi uudessa lukiolaissa säädetään opiskelijan oikeudesta saada erityisopetusta ja muuta yksilöllisten tarpeidensa mukaista tukea oppimisvaikeuksiinsa, tarpeidensa mukaista henkilökohtaista opinto-ohjausta sekä ohjausta muihin opintoihin hakeutumisessa siinä tapauksessa, että opiskelijan opiskeluoikeus on päättymässä tai hän ei ole saanut lukion suorittuaan jatko-opiskelupaikkaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Lukion oppimäärän suorittaneiden ohjauksesta vastaa lain mukaan koulutuksen järjestäjä, jonka oppilaitoksessa oppimäärä on suoritettu (714/2018). Erityisopetuksen ja muun tarvittavan tuen sekä aikaisempaa henkilökohtaisemman opinto-ohjauksen lisäksi uuden lain mukaan jokaisen opiskelijan tulee laatia opetushenkilöstön tuella opintojen alussa itselleen henkilökohtainen opintosuunnitelma, joka tukee lukio-opintojen etenemistä sekä jatko-opintoihin ja työelämään siirtymistä. Opintosuunnitelman tulee sisältää opiskelusuunnitelma, ylioppilastutkintosuunnitelma sekä jatko-opinto- ja urasuunnitelma. Suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti opintojen edetessä. Opiskelijoiden hyvinvointia edistetään myös oikeudella turvalliseen opiskeluympäristöön. Koulutuksen järjestäjän velvollisuus on suojata opiskelijaa kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. (714/2018.)

Haastateltavien mukaan suurin osa uuteen lukiolakiin kirjatusta ohjausta ja tukea lisäävistä toimenpiteistä ei vaadi koulutuksen järjestäjiltä ja lukioilta suuria muutoksia, sillä ne ovat olleet osa lukioiden arkea tähänkin saakka ja niiden toteuttamisesta on lukioiden henkilöstöllä jo runsaasti kokemusta. Ohjausta ja tukea lisäävien toimenpiteiden kirjaamista lukiolakiin pidettiin kuitenkin positiivisena asiana opiskelijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta. Valtaosassa Tampereen kaupunkiseudun lukioita opiskelijoille on tarjottu jo tähän saakka erityisopetusta, joissakin lukioissa erityisopetuksen resurssi on ollut liian pieni tarpeeseen ja lukion kokoon nähden, mutta jokainen haastateltava kertoi tilanteen olevan joko tällä hetkellä hyvä tai paranemassa tulevalle lukuvuodelle lisätyn resurssin myötä. Haastatteluista nousi esiin myös muita olemassa olevia, opiskelua tukevia toimenpiteitä, kuten mahdollisuus monialaiseen tukeen koulupsykologi- ja kuraattoripalveluiden kautta, opettajien aloitteesta perustettu kehittämissyhmä oppimisvaikeuksista kärsivien opiskelijoiden tukemiseen, varikkotoiminta, jossa opiskelija saa apua ja tukea englannissa, ruotsissa ja matematiikassa tai voi vaihtoehtoisesti edetä vaativampiin haasteisiin kuin oppitunneilla ja jakaa osaamistaan ja taitojaan muille opiskelijoille, sekä yliopistossa matematiikkaa opiskelevien tutkinto-opiskelijoiden ohjaama Matikkakahvila, jossa lukiolaiset ovat saaneet tukea matematiikan opiskeluun. Erityisopetuksen järjestämistä pidettiin toisaalta koulutuksen järjestäjien itsenäisesti päätettävänä ja järjestettävänä asiana, mutta toisaalta erityisopetuksen ja tarvittavan tuen toteutustavat nähtiin myös yhteisenä asiana, jossa yhteinen seudullinen suunnitelma tai tiekartta olisi hyödyllinen.

Kaikki haastateltavat kertoivat opiskelijoiden henkilökohtaisten opintosuunnitelmien räätälöimisen olleen arkipäivää lukioissa jo pitkään, uusi lukiolaki ei siis juurikaan tuo

muutoksia jo olemassa oleviin käytäntöihin. Joissakin keskusteluissa kävi ilmi, että tällä hetkellä käytössä oleva henkilökohtainen opintosuunnitelma on koskenut ennen kaikkea ylioppilaskirjoitusten suunnittelua, mutta sen laajentamista myös jatko-opinto- ja urasuunnitelmia sisältäväksi suunnitelmaksi ei pidetty haastavana. Henkilökohtaisemman opinto-ohjauksen lisääminen nähtiin asiana, joka ei aiheuta suuria muutoksia lukioitten nykyiseen arkeen, valtaosassa lukioista henkilökohtaisen opinto-ohjauksen koettiin olleen riittävällä tasolla jo aikaisemmin tai parantuneen hiljattain lisätyn resurssin myötä. Opintojen aikainen opinto-ohjaus nähtiin pääasiassa koulutuksen järjestäjän itsenäisesti järjestettävä ja päätettävänä asiana, mutta sen yhdistämistä lukion päättäneiden ohjauksen käytännöistä sopimiseen kannatettiin myös. Opinto-ohjauksen käytäntöjä olisi mahdollista käsitellä siis myös opiskelijan koko lukiopolun kattavana kokonaisuutena, jonka suuntaviivoista sovittaisiin yhteisesti.

Lukion keskeyttäviä ja jo lukion oppimäärän suorittaneita koskevan jälkiohjauksen tarve ja siihen käytettävät resurssit arveluttivat haastatteluhetkellä monia vastaajia. Etenkin suurissa lukioissa lukio-opintojen jälkeistä ohjausta tarvitsevien entisten opiskelijoiden joukko saattaa kasvaa suureksi. Ilman jatko-opiskelupaikkaa jääneet opiskelijat ovat tähänkin saakka saaneet ohjausta vanhoista lukioistaan opinto-ohjaajilta, joten asiasta on aikaisempaa kokemusta. Siltä varalta, että tarve jälkiohjaukselle kasvaa kuitenkin merkittävästi, pitivät lähes kaikki haastateltavat tarpeellisena, että ohjauksen keskittämiseen liittyvästä yhteistyöstä keskustellaan. Esimerkki keskitetyistä palveluista on Tampereella toimiva Ohjaamo, jossa tarjotaan apua kaikille alle 30-vuotiaille opiskeluun, työllistymiseen, asumiseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Haastateltavat arvioivat, että Ohjaamon palveluista huolimatta lukion päättäneet hakeutuvat todennäköisemmin vanhalle lukiolleen tuttujen opinto-ohjaajien luo.

Haastateltavien mukaan lukioissa havaittuun kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään on puututtu aktiivisesti aina, joten asian kirjaaminen lakiin ei muuta toimintatapoja. Vastaajat pitivät yhteisöllisyyden vahvistamista ja asennekasvatusta tärkeinä keinoina kiusaamisen torjumisessa. Useat haastateltavat kertoivat myös, että opiskelijoiden hyvinvointia ja kiusaamisen esiintymistä seurataan säännöllisesti kouluviihtyvyysskyselyillä. Kiusaamista pidetään suhteellisen harvinaisena lukioissa, havaittuihin tapauksiin reagoidaan nopeasti ja ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin, kuten uusien opiskelijoiden ryhmäytymiseen, panostetaan. Kiusaamisen torjuminen nähdään tärkeänä tekijänä opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäämisessä ja asian nostamista esiin lukioitten arjessa yhteisesti seudullisella tasolla kannatetaan. Koulutuksen järjestäjät ja lukiot ovat oletettavasti kehittäneet omia toimintamallejaan kiusaamisen ehkäisyyn, mutta laajempia yhteisiä, lukioille suunnattuja ohjelmia ei vielä ole (vrt. peruskoulu).

Opiskelijoiden ja opetushenkilöstön hyvinvointi on myös eräs lukiokoulutuksen laadun, vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden seurantaan liittyvä alue. Sähköisessä kyselyssä rehtoreita ja muita koulutuksen järjestäjien edustajia pyydettiin kertomaan lukioissa käytössä olevista koulutuksen seurannan ja arvioinnin tavoista. Vastauksista nousi esiin muiden muassa opiskelijoiden ja henkilöstön hyvinvointia mittaavia seuranta- ja arviointitapoja. Eräs hyvinvoinnin mittaamiseen keskittyvä palvelu on Koulun hyvinvointiprofiili, jossa luotavan sähköisen kyselyn tuloksia voi kerätä ja analysoida. Koulun hyvinvointiprofiilia käytetään ainakin Lempäälän lukiossa. Muita opiskelijoiden

hyvinvoinnin seurantaan käytettäviä tapoja olivat esimerkiksi jo aiemmin mainitut kouluviihtyvyysskyselyt sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyt ja kouluterveyskyselyt. Toteutettujen kyselyiden tulosten perusteella lukiot kertovat tekevänsä muutoksia toimintaansa ja ohjaavansa lisää resursseja kyselyissä ilmenneisiin haasteisiin. Haastateltavien vastauksista kävi myös ilmi, että kaikkialla opiskelijoiden hyvinvointia ja viihtyvyyttä koskevia seurantatapoja ei ole kehitetty riittävästi. Tietoa opiskelijoiden hyvinvoinnista pidetään kuitenkin arvokkaana ja siihen halutaan panostaa jatkossa enemmän. Tampereen yhteiskoulun lukiossa käynnistyy opiskelijoiden hyvinvointia edistävä hanke, jonka tarkoituksena on tukea erilaisista jaksamiseen liittyvistä ongelmista kärsiviä opiskelijoita pienryhmäopetuksen avulla. Lukioden opiskelijahuollon työtä lisääviä asioita ovat opiskelun haasteiden lisäksi usein toiselta paikkakunnalta muuttaneiden opiskelijoiden itsenäistymiseen liittyvät haasteet. Kaikissa keskusteluissa nousi esiin lukio-opintojen kuormittavuus ja suuri työmäärä opiskelijoille, haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että opiskelun ei tulisi jatkossakaan lisätä opiskelijoiden työmäärää. Tämänkin vuoksi opiskelijoiden hyvinvoinnin seuraaminen ja siihen vaikuttaminen on tärkeää.

4.4 Kansainvälisyys ja yhteistyö

Lain mukaan lukiokoulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, vapaan sivistystyön oppilaitosten ja muiden koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa (714/2018). Yhteistyötahojen järjestämää koulutusta ja palveluita voi käyttää koulutuksen täydentämiseen, mutta varsinaista yhteistyön vähimmäisvaatimusta tai sen mahdollisia muotoja laki ei määrittele. Laissa kuitenkin tarkennetaan opiskelijan näkökulmaa yhteistyöhön nähden. Oppimäärän mukainen opetus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus tehdä yksilöllisiä opintoja koskevia valintojaan niin omassa oppilaitoksessaan kuin koulutuksen järjestäjän muiden oppilaitosten, korkeakoulujen ja muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen (714/2018). Lisäksi oppimäärän mukainen opetus tulee järjestää siten, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan sekä työelämä- ja yrittäjyysosaamistaan (714/2018). Muiden oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi uudessa laissa säädetään myös siitä, että osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa (714/2018), tätä yhteistyötä käsitellään tarkemmin tämän raportin luvussa 5, mutta lain edellyttämät kansainvälisyyden toteutuminen sekä yhteistyö muiden oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien ja työ- ja elinkeinoelämän kanssa olivat myös selvityksen kohteina.

Kansainvälisten kokemusten tarjoaminen opiskelijoille sekä yhteistyö työ- ja elinkeinoelämän ja muiden koulutuksen järjestäjien kanssa eivät ole kokonaan uusia asioita lukioden arjessa, vaan ne olivat mukana jo esimerkiksi tällä hetkellä käytössä olevissa Lukion opetussuunnitelman perusteissa. Haastatteluista ja sähköisen kyselyn vastauksista ilmeni, että yhteistyötä eri tahojen kanssa on ollut jo pitkään. Yhteistyön määrä ja laatu ovat kuitenkin vaihdelleet eri aikoina ja käytännöt lukioden kesken ovat erilaisia. Vaikka eri sidosryhmien kanssa toteutettavan yhteistyön tulee lähteä lukioden paikallisista tarpeista, on käytäntöjen voimakkaan vaihtelun takia ehkä aiheellista pohtia, olisiko yhteistyölle määriteltävä seudullisesti jonkinlaiset minimitasot.

Kaikki vastaajat pitävät jo tällä hetkellä omassa lukiossaan toteutettavaa kansainvälisyyttä suhteellisen vahvana, ja suunnitelmia kansainvälisen toiminnan vahvistamiseksi edelleen oli laadittu tulevalle lukuvuodelle. Toteutettu kansainvälisyys perustuu pääasiassa ystävyyskoulujen kanssa tehtyyn yhteistyöhön, opiskelijavaihtoihin, kansainvälisten opettajien ja tutkijoiden vierailuihin, opintomatkoihin sekä kansainvälisiin hankkeisiin. Kansainvälisiä projekteja, leirejä, luentoja ja vierailuita toteutetaan sekä kahdenvälisen kumppaneiden että laajempien verkostojen kautta. Kaupunkiseudun lukioista yksi on mukana IB-koulujen verkostossa, yksi Unesco-koulujen verkostossa ja neljä European School Network -verkostossa. Etenkin verkostojen kautta kansainvälisyyttä toteuttavien lukioitten rehtorit pitivät toimintaa monipuolisena, vahvana ja vakiintuneena. Kukaan haastateltavista ei nimennyt kansainvälisyyttä suurimmaksi kehittämiskohteeksi uuden lukiolain tuomille muutoksille, mutta tähän saakka toteutettujen kansainvälisyyttä edistävien toimien kehittämiseen suhtauduttiin silti myönteisesti. Haastatteluissa nousi esiin esimerkiksi opiskelijoista ja heidän kontakteistaan lähtöisin olevien kansainvälisten verkostojen kehittäminen. Suurelle opiskelijamäärälle kansainvälisten kokemusten tarjoaminen esimerkiksi toisessa maassa tapahtuvana toimintana koettiin jossain määrin haasteellisena, mutta näissäkin tapauksissa kotikansainvälisyyden ja etenkin internetin välityksellä toteutettavien projektien ajateltiin vastaavan hyvin kansainvälisyyden vahvistamisen vaatimusta. Suurimmassa osassa lukioita kansainvälistyminen on kuitenkin pystytty järjestämään siten, että jokainen opiskelija voi halutessaan lähteä opiskelijavaihtoon ulkomaille. Eräässä haastattelussa nousi esiin myös opettajavaihto toteutettuna kansainvälistymisen muotona. Se ei ole ollut erityisen yleistä, mutta mahdollisuus siihen on olemassa.

Työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävän yhteistyön laajuus vaihtelee hyvin paljon lukioiden ja koulutuksen järjestäjien kesken Tampereen kaupunkiseudulla. Vuoden 2015 tilannekuvaselvityksen tulos oli hyvin samankaltainen. Osalla lukioista on vakiintuneita yhteistyökäytäntöjä työelämän sidosryhmien kanssa, osalla yhteistyö taas on ollut hyvin vähäistä ja pikemminkin kertaluontoista. Tampereen kaupunkiseudun lukioista Ylöjärven lukiossa ja Tampereen yliopiston normaalikoulun lukiossa toimii yrittäjyyteen, talouteen ja elinkeinoelämään painottuvat linjat, joissa työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen vahvaa ja vilkasta. Ylöjärven lukion linjalla on valtakunnallinen erityistehtävä ja Normaalikoulun lukiossa linja on paikallinen painotus. Työ- ja elinkeinoelämäyhteistyö on onnistuttu tuomaan vahvasti lukiolaisten opintoihin myös työelämään liittyvien hankkeitten muodossa, joiden aikana muodostettuja kontakteja ja käytäntöjä on jatkettu ja kehitetty edelleen hankkeen päätyttyä. Työelämäyhteistyötä runsaasti toteuttavissa lukioissa yhteistyön syntymiseen on panostettu, ja useimmiten näissä tapauksissa yhteistyöstä vastaa koordinaattori tai muu tehtävään nimetty henkilö. Joissain tapauksissa yhteistyön muodostuminen on ollut luontevaa myös siksi, että lukio ja yhteistyökumppani ovat toimineet samoissa tiloissa, kuten Nokialla tilojen jakaminen Nokian työväen teatterin kanssa ja Lempäälän lukiossa tehty yhteistyö työllisyyspalveluiden kanssa.

Lukioiden yhteistyökumppaneina on erityisesti paikallisia yrityksiä, mutta myös valtakunnallisesti ja jopa kansainvälisesti tunnettuja yhtiöitä. Työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan pääasiassa kahdenvälisillä sopimuksilla,

esimerkiksi lukion omien kummiyritysten kanssa, mutta lukiot, joissa on yrittäjyys- ja työelämäpainotteisia linjoja, tekevät yhteistyötä omassa verkostossaan. Työelämään liittyviä yhteisiä hankkeita ei ole ollut paljon, mutta tulevalle lukuvuodelle on suunnitteilla Ylöjärven koordinoima valtakunnallinen hanke, jonka myötä tavoitteena on mallintaa lukioitten ja työelämän edustajien yhteistyötä. Haastateltavat suhtautuivat myönteisesti työ- ja elinkeinoelämäyhteistyön seudulliseen kehittämiseen.

Lukioissa, joissa työelämäyhteistyötä on ollut vähän, haasteina on ollut esimerkiksi sopivien yhteistyökumppaneitten löytäminen, ja vähäinen, toteutettu yhteistyö on painottunut opinto-ohjauksessa tapahtuneisiin esittelyihin. Lukioissa, joissa työelämäyhteistyö on aktiivista ja jatkuvaa, yhteistyön muodot ovat yleensä moninaiset. Yritysvierailut ja tutustumiskäynnit ovat yksi yhteistyön muoto, vierailut sisältävät usein yrityksen toiminnan esittelyn lisäksi opiskelijoita osallistavia, konkreettisia tehtäviä. Vierailuja tehdään myös yrityksistä lukioihin, yrityksistä, työelämästä ja omista urapoluistaan lukioilla käy kertomassa ulkopuolisten lisäksi muiden muassa opiskelijoiden vanhempia ja lukioiden entisiä opiskelijoita. Osassa seudun lukioissa on käytössä TET-jakso. Jakson sisältö ja kesto vaihtelevat lukioittain, toisissa lukioissa jakso on päivän pituinen, mutta Tampereen lyseon lukion Eurooppa-linjan opiskelijoiden jakson pituus on vähintään yksi viikko. Joissain lukioissa opiskelijat tutustuvat TET-jaksollaan korkeakouluopintoihin yritysten, yhdistysten ja muiden työpaikkojen sijaan. Edellä kuvattujen muotojen lisäksi yhteistyötä on toteutettu myös esimerkiksi tietyn teeman ympärille suunnitelluilla lyhyillä leireillä, messuilla, viikonlopputapahtumilla sekä yritysten ja muiden yhteisöjen opiskelijoille osoittamilla toimeksiannoilla.

Tampereen kaupunkiseudun lukioissa toteutettu työelämäyhteistyö on ollut joissain tapauksissa osa opinto-ohjausta, joissain muun oppiaineen kurssiin kuuluva osa ja joissain taas osa laajempaa oppiaineiden välistä kokonaisuutta tai projektia. Opinto-ohjauksessa tehtävää yhteistyötä lukuun ottamatta työelämäyhteistyötä tehdään usein valinnaisilla kursseilla, jolloin se koskee vain osaa opiskelijoista, vaikka yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia pidetäänkin tärkeinä. Toisinaan tiettyjen yhteistyömuotojen rajaaminen vain pienelle opiskelijajoukolle on kuitenkin perusteltua, mikäli työelämäyhteistyö liittyy kiinteästi muutenkin rajattuihin opintokokonaisuuksiin. Esimerkki tällaisesta on lukioiden erikoislinjoihin liittyvät työ- ja elinkeinoelämän yhteistyömuodot ja -käytännöt.

Kaikki haastateltavat pitivät työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävää yhteistyötä tärkeänä ja riippumatta siitä, kuinka paljon yhteistyötä oli toteutettu, haluttiin sitä kehittää edelleen. Työelämäyhteistyön merkityksiksi opiskelijalle nimettiin tiedon ja ymmärryksen lisääminen työelämän ja ammattien moninaisuudesta, muissa oppiaineissa opettujen asioiden liittäminen käytäntöön ja konkretisoiminen sekä työelämän tarvittavien taitojen, kuten tiedon soveltamisen ja vuorovaikutuksen, vahvistaminen. Työelämäyhteistyö koettiin opiskelijoiden lisäksi merkitykselliseksi myös opettajille. Opettajien tiedon ja ymmärryksen lisääminen koulun ulkopuolisesta työelämästä nähtiin arvokkaana ja kannustettavana, konkreettisia keinoja on kuitenkin käytössä melko vähän. Eräässä haastattelussa esiin tuli opettajille suunnattu TET-jakso, jonka aikana opettajat hakeutuvat työelämäjaksolle valitsemaansa yritykseen. TET-jaksoa hyödynnetään jonkin verran, mutta sen käyttö voisi olla aktiivisempaa. Haastatteluista kävi ilmi, että lukioiden kanssa yhteistyötä tehneet

yrietykset ovat olleet tyytyväisiä yhteistyön tuloksiin, vaikka opiskelijoiden ohjaamisen työpaikoilla tiedostetaan myös sitovan yritysten resursseja.

Haastateltavat toivoivat yksimielisesti, että lain muutos ja uuteen opetussuunnitelmaan siirtyminen ei lisäisi lukio-opiskelun kokonaistyömäärää. Tältä kannalta työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtävää yhteistyötä voi olla haastavaa lisätä entisestään. Uuden opetussuunnitelman rakenne saattaa kuitenkin mahdollistaa työelämäyhteistyön lisäämisen oppiaineita yhdistäviin moduuleihin. Työelämäyhteistyön kehittäminen tulisi nähdä seudullisesti yhteisenä asiana, sillä vahvempien yhteisten verkostojen luominen voisi tehdä yhteistyöstä tehokkaampaa ja useampaa opiskelijaa osallistavampaa. Tältä kannalta on aiheellista pohtia, onko esimerkiksi jonkinlaisen minimitasen määrittäminen lukioiden ja työ- ja elinkeinoelämän yhteistyölle tarpeen.

Sähköisen kyselyn ja haastatteluiden perusteella ammatillisen koulutuksen kanssa tehtävä yhteistyö vaihtelee lukioittain. Vastausten perusteella merkittävin ja laajamittaisin yhteistyön muoto ammatillisen koulutuksen kanssa on ylioppilastutkintoon valmentavien kurssien tarjoaminen kaksoistutkinto-opiskelijoille. Tällä hetkellä kaikissa kehyskuntien lukioissa on kaksoistutkinto-opiskelijoita, mutta Tampereen alueella ylioppilastutkintoon valmentavaa koulutusta annetaan enimmäkseen Tredun omissa toimipisteissä. Joissakin lukioissa kaksoistutkintoa suorittavia opiskelijoita on ollut jo pitkään, joissakin yhteistyö on alkanut vasta viime vuosina, myös kaksoistutkintoa suorittavien määrä vaihtelee 64 ja yhden opiskelijan välillä. Suurin osa kaksoistutkinto-opiskelijoista tulee Tampereen kaupunkiseudun lukioihin Tredun toimipisteistä, mutta Tampereen yhteiskoulun lukiossa ylioppilastutkintoa suorittaa pieni joukko Tampereen konservatorion tutkinto-opiskelijoista. Ylioppilastutkintoon valmentavan opetuksen tarjoamista pidetään opiskelijatasolla sujuvana, mutta toisaalta kurssien sovittaminen kiertotuntikaavioihin ja esimerkiksi kommunikointi ammatillisen koulutuksen järjestäjän kanssa koetaan ajoittain haastavana.

Kaksoistutkinnon järjestämisen lisäksi lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyö on vähäistä. Ammatillista tutkintoa suorittavat opiskelijat eivät yleensä opiskele yksittäisiä lukiokursseja, eivätkä lukiolaiset hakeudu ammatillisiin opintoihin. Opiskelijoiden liikkuminen oppilaitoksesta toiseen on kuitenkin melko luontevaa ja yleistä vanhojen tanssien kurseilla. Haastateltavien mukaan lukiolaiset suorittavat ammatillisten oppilaitosten tarjoamista kurseista yksinomaan hygieniapassi-, anniskelupassi- ja muita vastaavia erilaisten töiden vaatimia lyhytkursseja. Lukiolaisten koetaan valitsevan opiskeltavia kurseja hyvin pitkälti sen perusteella, miten ne hyödyttävät heitä ylioppilaskirjoitusten tai jatko-opintojen kannalta. Siksi mahdollisesti käytännönläheisemmät ammatillisen koulutuksen opintojaksot eivät ole erityisen kiinnostavia. Jo lukiokoulutukseen hakeutuminen nähdään arvovalintana, lukion valinnut opiskelija ei välttämättä ole lähtökohtaisesti lainkaan kiinnostunut ammatillisista opinnoista. Ammatillisten opintojen ja lukio-opintojen ristiinopiskelun esteenä on lisäksi opintojen erilainen rakenne. Ammatillisiin opintoihin kuuluvat tutkinnon osat eivät noudata lukion kiertotuntikaaviota ja ammatillisiin opintoihin kuuluu pitkiä työssäoppimisjaksoja. Haasteista huolimatta opintojen yhdistäminen lyhyillä opintojaksoilla on jossain määrin mahdollista, sillä suunnitelmia ammatillisia opintoja ja lukio-opintoja integroivista jaksoista tehdään parhaillaan seudun lukioissa. Esimerkiksi

Ylöjärven lukiossa on suunniteltu yrittäjäyyslinjan opiskelijoille mahdollisuutta suorittaa liiketalouden ammatillisiin opintoihin kuuluva tutkinnonosa ammatillisella näytöllä.

Vaikka koulutuksellinen yhteistyö on kaksoistutkinto-opiskelijoita lukuun ottamatta vähäistä, on etenkin lukion ja ammatillisen oppilaitoksen yhdistävillä kampuksilla tehty yhteistyötä erilaisten tapahtumien ja teemapäivien järjestämisessä, tämä yhteistyö on koettu pääsääntöisesti hyvänä ja sujuvana. Ylöjärvellä Valo-kampuksella toimii lisäksi lukion ja ammatillisen oppilaitoksen osaamista ulkopuolisille tarjoavat Ylötehdas ja Valon Tekijät Osuuskunta. Lukioden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijakuntia on kannustettu toimimaan yhdessä, mutta yhteistyötä ei ole ollut toistaiseksi kovin paljon. Opiskelijakuntien yhteistyön haasteena on esimerkiksi ammatillisten opiskelijakuntien hajanaisuus lukioden opiskelijakuntiin verrattuna. Opiskelijahuollon ja muiden palveluiden järjestäminen kampuksille yhdessä Tredun kanssa koetaan sujuvana ja hyödyllisenä molemmille osapuolille. Joissakin lukioissa myös opetushenkilöstöresurssia on jaettu Tredun kanssa. Yhteistyötä lukioitten ja ammatillisten oppilaitosten kesken on lisäksi tehty eri opintoalojen esittelyssä yläkoululaisille.

4.5 Yhteenveto uuden lukiolain aiheuttamista toimintaympäristön muutoksista

- Lukio-opiskelu tulee muuttumaan ylioppilastutkintoa koskevan lain (502/2019) ja uuden lukiolain (714/2018) myötä. Ylioppilaskokeen voi uusia rajoituksetta syksystä 2019 alkaen, mutta suurin osa muutoksista tulee lukioden arkeen syksystä 2021 alkaen, jolloin uusien opetussuunnitelman perusteiden mukainen opetus alkaa. Lukiouudistuksen tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa yleissivistävänä, korkeakouluihin jatko-opintokelpoisuuden antavana koulutusmuotona, vahvistaa koulutuksen laatua ja oppimistuloksia sekä sujuvoittaa siirtymistä toisen asteen opinnoista korkea-asteelle.

- Lukiouudistuksen myötä koulutukseen tulee sisällyttää aiempaa enemmän yhteistyötä eri koulutuksen järjestäjien, työ- ja elinkeinoelämän sekä korkeakoulujen kanssa, tällä tavoitellaan parempia valmiuksia jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittavaan osaamiseen. Lukiolaisten hyvinvointia halutaan parantaa ja jatko-opintoihin siirtymistä nopeuttaa lisäämällä erityisopetusta ja muuta opiskelijan henkilökohtaisen tarpeen mukaista tukea, laatimalla jokaiselle opiskelijalle oma opintosuunnitelma, tehostamalla muualla hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista, lisäämällä henkilökohtaisempaa opinto-ohjausta ja lukion päättäneitä koskevaa ohjausta sekä puuttamalla tiukemmin koulutuksen kiusaamiseen lisääminen. Monet uuden lain mukaisista vaatimuksista ovat jo pitkällä Tampereen kaupunkiseudun lukioissa, mutta joissakin asioissa lukioden väliset erot ovat suuria.

- Haastatteluiden perusteella seudulliselle yhteistyölle nähtiin mahdollisuuksia etenkin oppiainerajat ylittävien opintokokonaisuuksien suunnittelussa osana uutta opetussuunnitelmaprosessia, muualla hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa, ylioppilaskokeiden uusijoita koskevasta käytännöistä sopimisessa, erityisopetuksen ja opiskelijan tarvitseman tuen määrittelyssä, lukion päättäneiden opiskelijoiden jälkiohjauksen järjestämisessä, opiskelijoiden hyvinvointia lisäävien toimien

kehittämisessä sekä lukioiden ja työ- ja elinkeinoelämän yhteistyön tiivistämisessä. Lisäksi jo tällä hetkellä vahvaa kansainvälisyyteen liittyvää seudullista yhteistyötä halutaan jatkaa ja kehittää edelleen.

5. Yhteistyö korkeakoulujen kanssa

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin korkeakoulujen ja lukioiden välistä yhteistyötä. Uusi lukiolaki (714/2018) velvoittaa lukiokoulutuksen järjestäjiä tekemään aikaisempaa tiiviimpää yhteistyötä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Yhteistyön tiivistämisellä tavoitellaan sujuvampaa siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluihin, jolla halutaan nopeuttaa opiskelijoiden siirtymistä työelämään ja nostaa korkeakoulutettujen määrää kansallisella tasolla. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön lisäksi korkeakoulujen uudistuva opiskelijavalintamenettely on käytäntö, jolla opiskelijoita pyritään saamaan entistä nopeammin korkeakouluihin. Opiskelijat tekevät lukio-opintojen aikana oman tulevaisuutensa kannalta merkityksellisiä valintoja, tällöin riittävät ja totuudenmukaiset tiedot jatko-opintomahdollisuuksista ovat erittäin tärkeitä.

Lukioiden ja korkeakoulujen tämän hetkisten yhteistyökäytäntöjen kuvaaminen Tampereen kaupunkiseudulla on tärkeä teema tässä tilannekuvaselvityksessä. Tampereen kaupunkiseudulla ei ole aikaisemmin selvitetty kattavasti lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön muotoja. Tampereen kaupungin lukioiden ja korkeakoulujen välistä yhteistyötä on selvitetty viime vuosina, ja Tampereen korkeakoulujen ja toisen asteen ohjausryhmä työskentelee tällä hetkellä lukioiden ja korkeakoulujen välisten yhteistyömuotojen kehittämiseksi.

Tämä luku etenee korkeakouluyhteistyön tiivistämisen taustojen esittelystä valtakunnallisissa selvityksissä saatuihin tuloksiin, joita peilataan sähköisellä kyselyllä, haastatteluilla ja muilla taustaineistoilla saatuihin tietoihin Tampereen kaupunkiseudun lukioissa toteutetusta korkeakouluyhteistyöstä. Luvun lopussa esitetään mahdollisia malleja lukioiden ja korkeakoulujen välisestä yhteistyöstä.

5.1 Muuttuva korkeakoulujen opiskelijavalinta ja uusi lukiolaki

Vuonna 2017 julkaistussa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen Visio 2030:ssa määritellään tulevaisuuden tavoitteita valtakunnallisella tasolla vuoteen 2030 saakka. Opetus- ja kulttuuriministeriö laati vision laajassa yhteistyössä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa. Visio 2030:n taustalla ovat globaalit ja kansalliset trendit työmarkkinoiden, osaamisen ja koulutuksen muuttumisessa. Koulutus ja jatkuva oppiminen on eräs visiossa esiteltävistä tavoitteista, vuoteen 2030 mennessä 25 - 34-vuotiaiden korkeakoulutettujen määrä Suomessa halutaan nostaa 50 %:iin, kun se tällä hetkellä on noin 42 %. Jotta tähän tavoitteeseen voitaisiin päästä, halutaan myös nuorten siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluihin nopeuttaa. Yksi keino on ylioppilas- ja ammatillisen perustutkinnon todistuksen arvosanojen merkityksen lisääminen uusien opiskelijoiden valintatapana korkeakouluihin. (OKM 2017b.)

Korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa on siirrytty vuodesta 2018 alkaen valintamenettelyyn, jossa hakijalta ei edellytetä pitkää valmistautumista valintakokeeseen, ennakkomateriaalia on vähennetty tai sen käytöstä on luovuttu kokonaan. Joillain aloilla pääsykokeet perustuvat lukion oppimäärien hallintaan. Vuodesta 2020 alkaen yli puolet korkeakoulujen opiskelupaikoista tullaan täyttämään toisen asteen tutkintojen arvosanoihin perustuen, valintakokeesta ja todistusarvosanoista saataviin yhteispisteisiin perustuvasta valinnasta luovutaan, mutta osa opiskelupaikoista tullaan jatkossakin täyttämään pelkän valintakokeen perusteella. Opiskelijoita tullaan lisäksi valitsemaan korkeakouluihin avoimen korkeakoulutuksen väylän kautta. (OKM 2019f.)

Kuten edellä on todettu, hyväksytyjä ylioppilaskokeita voi uusia rajoituksetta syksystä 2019 lähtien. Myös hylättyjä kokeita voi uusia rajoituksetta, mikäli ylioppilastutkinto on jo suoritettu. Korkeakoulujen tapa pisteyttää ylioppilastutkintoon kuuluvia kokeita ohjannee lukiolaisten ylioppilaskokeita koskevia valintoja aikaisempaa voimakkaammin. Osaltaan tämä näkyy myös tätä selvitystä varten haastateltujen vastauksista, joiden mukaan opiskelijat näkevät ylioppilaskirjoitukset lukio-opiskelun päämääränä. Lukiolaiset haluavat suorittaa erityisesti kursseja, jotka selkeästi tukevat heidän valmistautumistaan ylioppilaskirjoituksiin tai jatko-opintoihin hakeutumista. Opiskelijat tarvitsevat yhä enemmän ohjausta jatko-opintoihin hakeutumisesta pystyäkseen tekemään jo lukio-opintojen aikana oikeanlaisia valintoja. Tässä tapauksessa uuteen lukiolakiin kirjatun lukioiden ja korkeakoulujen tiiviimmän yhteistyön erilaiset käytännöt voivat parhaimmillaan ohjata opiskelijaa oikealle alalle.

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus tehdä yhteistyötä yhden tai useamman yliopiston tai ammattikorkeakoulun kanssa on uuden lukiolain merkittävimpiä muutoksia. Yhteistyötä voi tehdä suomalaisten tai ulkomaisten korkeakoulujen kanssa (714/2018). Oppimäärän mukainen opetus on järjestettävä osittain yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa (714/2018). Koulutuksen järjestäjät päättävät velvoitteen tarkemmasta toteutumisesta paikallisista tarpeista ja olosuhteista käsin. Yhteistyön tulee tarjota lukiolaiselle aitoja mahdollisuuksia tutustua monipuolisesti niin opiskeluun, työskentelyyn kuin toimintatapoihin ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa, tutustumista eri alojen opintojen vaatimuksiin ja korkeakoulutusta seuraavan työelämän mahdollisuuksiin, tukea itselleen soveltuvan alan valinnassa ja rohkaisua tutustua myös itselle vieraisiin aloihin sekä apua nopeaan korkeakoulutukseen siirtymiseen. (OKM 2019e.)

Uusi laki ei velvoita opiskelijoita suorittamaan ylimääräisiä korkeakoulujen kursseja lukio-opintojen aikana, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriön *Katse korkealle* -selvityksen laatinut työryhmä arvioi, että pidemmällä aikavälillä noin puolet lukiolaisista voisi suorittaa keskimäärin kaksi korkeakoulun opintopistettä lukion aikana (OKM 2019e). Koulutuksen järjestäjän tuleekin tarjota jokaiselle opiskelijalle mahdollisuus yksilöllisiä opintoja koskeviin valintoihin, joihin voi sisältyä myös korkeakoulujen antamaa opetusta (714/2018). Lain velvoittama yhteistyö tulee käytännössä ajankohtaiseksi lukioissa viimeistään syyslukukaudesta 2021 alkaen, jolloin uudet opetussuunnitelmat otetaan käyttöön.

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä ei velvoiteta pelkästään lukiolaissa, vaan velvoite on vastavuoroinen myös korkeakouluille. Korkeakoulujen tulossopimuksissa vuosille 2017–

2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi (OKM 2019e). Korkeakoulujen kannalta yhteistyö antaa mahdollisuuden tehdä lukion opiskelijoille ja henkilökunnalle tunnetuksi korkeakouluopintoja, tiedettä sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä uramahdollisuuksia korkeakouluopintojen jälkeen, tukee korkeakoulun henkilöstön osaamisen kehittämistä, erityisesti lukion ja lukion päättävien valmiuksien tuntemusta, tukee asiantuntijoiden tiedonvaihtoa korkeakouluopinnoista erityisesti aloilla, joissa uusia korkeakoulutettuja tarvitaan (mm. digitalisaation myötä syntyvät uudet ammatit), tukee alueellisia osaamiskeskittymiä ja esittelee selkeitä opintopolkuja sekä tarjoaa yhteistyömahdollisuuksia korkeakoulujen välillä. (OKM 2019e.)

5.2 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyö valtakunnallisesti

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksissä (OKM 2017a ja 2019e) todetaan korkeakoulu-yhteistyön tason ja laajuuden vaihtelevan hyvin paljon lukioittain, joissakin lukioissa yhteistyötä tehdään opintojen tasolla, joissakin lukioissa yhteistyö rajoittuu tutustumiskäynteihin ja korkeakoulujen edustajien vierailuihin. Vuoden 2017 selvityksessä todetaan, että tutkittua tietoa siitä, kuinka paljon lukiolaiset todella suorittavat yliopistokursseja lukioaikana joko osana lukio-opintojaan tai myöhemmin hyödynnettävinä yliopistokursseina, ei ole kootusti saatavilla. Vuoden 2019 selvitys ei myöskään tarjoa asiasta enempää tietoa.

Katse korkealle -selvityksen laatinut työryhmä keräsi tietoa olemassa olevista lukioden ja korkeakoulujen välisistä yhteistyökäytännöistä ja suunnitteilla olevista yhteistyökäytännöistä. Työryhmän kokoamien tietojen perusteella suuri osa tällä hetkellä toteutettavasta yhteistyöstä muodostuu edelleen erilaisista korkeakoulujen ja lukioden tapahtumista, esimerkiksi abipäivistä ja messuista, tai lyhyistä vierailuista korkeakouluihin. Työryhmän tarkastelun kohteena olivat erityisesti yhteistyökäytännöt, joissa lukiolaiset osallistuvat tavalla tai toisella korkeakouluopintoihin tai niiden sisältöihin osana lukion opintojaksoja tai jotka muuten avaavat korkeakouluopintoja ja niiden sisältöjä lukiolaiselle (OKM 2019e). Vaikka yhteistyötä tehdäänkin enimmäkseen vierailujen ja tapahtumien muodossa, ilmeni tarkastelussa hyvin erilaisia käytäntöjä, jotka työryhmä luokitteli neljään ulottuvuuteen sen perusteella, ovatko yhteistyökäytännöt kaikille avoimia, alueellisia vai kahdenvälisiä, mikä on korkeakoulun ja korkeakoulutuksen osuus yhteistyökäytännöistä, ovatko yhteistyönä toteutettavat opintojaksot avointa korkeakouluopetusta tai sitä vastaavia jaksoja vai osallistuuko korkeakoulu lukion opintojakson järjestämiseen, liittyvätkö yhteistyökäytännöt pakollisiin tai valinnaisiin opintojaksoihin osittain, kokonaisuudessaan vai puuttuuko tällainen suhde lukio-opintoihin kokonaan sekä mikä on yhteistyökäytännön suhde opiskelijavalintaan (OKM 2019e).

5.3 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyö Tampereen kaupunkiseudulla

Tampereen kaupunkiseudulla Tampereen yliopisto on luonteva yhteistyökumppani lukioille. Läheinen sijainti osoittautui tätä selvitystä varten tehdyissä rehtoreitten haastatteluissa merkittäväksi opiskelijoita motivoivaksi tekijäksi osallistua korkeakoulujen järjestämään opetukseen jo lukioaikana. Lukioden ja korkeakoulujen läheisen sijainnin ei kuitenkaan tarvitse tai pidä olla tekijä, joka mahdollistaisi yhteistyön, vaan koulutuksen alueellisen tasa-arvon toteutumiseksi tulisi OKM:n työryhmän mukaan suosia verkossa toteutettavia käytäntöjä (OKM 2019e). Tampereen kaupunkiseudun lukiot ovat sähköisen kyselyn, haastatteluiden ja aikaisemmin tehtyjen selvitysten perusteella tehneet yhteistyötä tamperelaisten korkeakoulujen (Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Tampereen ammattikorkeakoulu, nykyisin yhdessä Tampereen yliopisto) lisäksi Helsingin yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Aalto-yliopiston sekä joidenkin ulkomaisten korkeakoulujen kanssa. Lisäksi yhteistyötä on tehty korkeakouluopetusta järjestävän Tampereen kesäyliopiston kanssa, näissä tapauksissa yhteistyö kuitenkin painottuu ylioppilaskirjoituksiin valmentaviin lukion kertauskursseihin. On mahdollista, että yhteistyökorkeakouluja on ollut edellä mainittujen lisäksi muitakin, mutta niitä koskevat tiedot eivät ole tulleet ilmi. Ylivoimaisesti suurin osa Tampereen kaupunkiseudulla tehtävästä korkeakoulu yhteistyöstä on toteutettu tamperelaisten korkeakoulujen kanssa ja yhteistyökäytännöt ovat olleet monipuolisia. Tamperelaisilla korkeakouluilla ja Tampereen kesäyliopistolla on ollut useiden vuosien ajan yhteistyösopimus kaupunkiseudun lukioden kanssa opiskelijoiden osallistumiseksi järjestettävään opetukseen (<https://korota.blogit.tampere.fi/>). Opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa maksutta mieleisiään kursseja yhteiseltä KOROTA-kurssitarjottimelta riippuen siitä, millainen kunkin lukiokoulutuksen järjestäjän solmima sopimus on. Osa lukioista on tehnyt sopimuksen vain Tampereen kesäyliopiston kanssa, osalla lukioista on lisäksi sopimus Tampereen yliopiston kanssa.

Tampereen yliopiston, kesäyliopiston ja Tampereen kaupungin toisen asteen yhteistyötä halutaan viedä vahvasti eteenpäin (Keskitalo ja Valkonen 2018). Toistaiseksi tulevissa yhteistyökäytännöissä kehitettävää on kuitenkin vielä paljon ja KOROTA-kurssitarjotin on ajankohtainen yhteistyökäytäntö vielä syksyllä 2019. Tampereen yliopiston ja Tampereen kaupungin toisen asteen suunnitteleminen yhteistyökäytäntöjen on tarkoitus osallistaa myös muut Tampereen kaupunkiseudun lukiot. KOROTA-tarjottimella olevien opintojaksojen lisäksi kaupunkiseudun lukiot ovat osallistuneet aktiivisesti tamperelaisten korkeakoulujen järjestämiin avointen ovien päiviin ja muihin korkeakoulujen toimintaa ja opintomahdollisuuksia esitteleviin tapahtumiin.

5.4 Lukioden ja korkeakoulujen yhteistyön mallit Tampereen kaupunkiseudulla

Tampereen kaupunkiseudulla toteutetusta korkeakoulu yhteistyöstä suuri osa on ollut lyhyisiin vierailuihin ja tutustumiskäynteihin perustuvia käytäntöjä, joiden pääasiallinen

tarkoitus on ollut lisätä opiskelijoiden tietämystä jatko-opintomahdollisuuksista tai jostakin tieteenalasta. Vierailuja on tehty korkeakouluihin ja niiden toimintaa esitteleville messuille, lisäksi esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijoita ja henkilökuntaa on vieraillet lukioissa. Kaikkien lyhyidenkään vierailuiden merkitys ei välttämättä ole opiskelijan näkökulmasta ohjauksellinen. Esimerkki tällaisesta yhteistyöstä on Tampereen lyseon lukiossa toteutetut Nottinghamin yliopiston tutkijan vierailuluennot ja työpaja. Vierailujen lisäksi Tampereen kaupunkiseudun lukiolaiset osallistuvat korkeakoulujen järjestämään opetukseen. KOROTA-tarjottimelta valittavissa olevat Tampereen kesäyliopiston järjestämät kertauskurssit ovat haastateltavien mukaan opiskelijoiden keskuudessa suosituimpia. Tampereen kaupungin tietojen perusteella kertauskursseja suoritettiin lukuvuoden 2018 - 2019 ja kesän 2019 aikana kaupunkiseudun lukioissa yhteensä noin 400. Kertauskurssit vastaavat sisällöltään lukio-opetusta ja ne hyväksytään lukion oppimäärään kuuluviksi opintosuorituksiksi. Muita lukion oppimäärään sisältyviä kursseja, joissa korkeakoulut ovat mukana, on esimerkiksi Sammon keskuslukiossa Tampereen ammattikorkeakoulun kanssa järjestetty laborointikurssi.

Alun perin lukion ja korkeakoulun yhteistyössä suunnitteleminen kurssien lisäksi kaupunkiseudun lukiolaisia osallistuu korkeakoulujen avoimeen opetukseen. Haastateltavien mukaan kokonaisten, tyypillisesti 5 opintopisteen laajuisten, korkeakoulujen opintojaksojen suorittaminen lukioaikana on harvinaista. Tampereen kaupungin tietojen perusteella avoimen yliopiston kursseja suoritettiin kaupunkiseudun lukioissa lukuvuoden 2018 - 2019 aikana yhteensä 51, opintopisteenä määrä on 203. Tällaisten opintojaksojen suorittaminen on tyypillisesti opiskelijoille vapaaehtoista, mikäli opiskelija päättää hakea suorittamastaan opintojaksosta kurssimerkinnän lukio-opintoihinsa, se kirjataan yleensä opintorekisteriin valinnaiseksi kurssiksi. Mikäli opiskelija päätyy opiskelemaan korkeakouluun lukion jälkeen, voidaan suoritettu kurssi alasta riippuen sisällyttää hänen opintoihinsa. Korkeakoulujen avoimeen opetukseen osallistuminen on yleensä kiinni opiskelijoiden omasta aktiivisuudesta, haastateltavien mukaan vain harva lukiolainen suorittaa enemmän kuin viisi opintopistettä korkeakouluopintoja lukion ohella. Viiden opintopisteen laajuisen korkeakoulutasoisen opintojakson suorittamista vaaditaan kaupunkiseudulla tietävästi ainoastaan Tampereen lyseon lukion Eurooppa-linjan opiskelijoilta. Kurssisuoritusten ja opiskelijoiden tietämyksen lisäämisen ohella korkeakoulujen järjestämään opetukseen osallistumisella saattaa olla ohjauksellinen merkitys, esimerkki tällaisesta yhteistyökäytännöstä on Tampereen yhteiskoulun lukiossa toteutettu Luentojahti, jossa opiskelijat saavat suoritusmerkinnän lukio-opintoihinsa osallistuttuaan tarpeeksi monelle avoimen yliopiston luennolle.

Edellä kuvattujen yhteistyömuotojen lisäksi eräs Tampereen kaupunkiseudun lukioita ainakin jossain määrin koskeva korkeakoulu-yhteistyön muoto on lukioissa toteutettava opetusharjoittelu. Tampereen yliopiston normaalikoulun lukiossa harjoittelevat opettajaopiskelijat ovat tyypillinen ja vakiintunut osa lukion toimintaa, mutta opettajaopiskelijoita harjoittelee jonkin verran myös muissa lukioissa lyhyempiä jaksoja. Opetusharjoittelijoita hakeutuu esimerkiksi lukioden erikoislinjoille, kuten Tampereen yhteiskoulun lukion ilmaisutaidon opetukseen, mutta myös jonkin verran tyypillisempienkin oppiaineiden kursseille. Opetusharjoittelijoiden hakeutumisesta normaalikoulun ulkopuolelle saattaa olla kahdenvälisiä sopimuksia harjoittelijoita ohjaavien opettajien välillä, mutta opiskelijat lähestyvät usein myös itse lukioita, joissa

haluavat suorittaa osan harjoittelustaan. Opettajaopiskelijoiden osallistuminen lukio-opetukseen hyödyttää ennen kaikkea heidän oman ammatillisen osaamisensa kehittymistä, mutta se voi laajemmin toimia myös keinona lisätä yliopiston ja lukioden henkilökunnan ymmärrystä toistensa toimintakentistä. Lisäksi opetusharjoittelijat voivat mahdollisesti tukea lukiolaisia haastavissa tilanteissa oppitunneilla.

Tampereen kaupunkiseudulla on hahmotettavissa myös opiskelijavalintaa tukevaa yhteistyötä. Tällaista yhteistyötä on alueellisen koulutuspolun luominen toiselta asteelta korkea-asteella ja edelleen jopa työelämään saakka. Esimerkkejä ovat Sammon keskuslukion viestintälinja, josta ylioppilaaksi kirjoittanut opiskelija voi jatkaa saman alan opintojaan samassa kaupungissa Tampereen yliopistossa viestinnän tutkinto-ohjelmassa sekä Tredun lentokoneasennuksen perustutkinto-opiskelijat, jotka suorittavat samalla ylioppilastutkintoon valmentavia opintoja Pirkkalan yhteislukiossa. Kaksoistutkinnon suoritettuaan opiskelijoilla on hyvät valmiudet hakeutua Tampereen yliopiston konetekniikan tutkinto-ohjelmaan ja erikoistua lentokonetekniikkaan. Poikkeuksellisen laajaa, toisen ja korkea-asteen oppilaitoksia sekä työ- ja elinkeinoelämää yhdistävää lentokonetekniikan koulutuspolkua esitellään tarkemmin tämän raportin liitteessä 2.

Tällä hetkellä Tampereen kaupunkiseudulla toteutettavista yhteistyökäytännöistä suurin osa on yhden lukion ja yhden korkeakoulun välisiä, usein ne perustuvat myös opettajien henkilökohtaisiin suhteisiin korkeakouluissa. Joissakin yhteistyökäytännöissä on mukana useampia lukioita, mutta varsinaisissa verkostoissa toteutettavaa korkeakoulu-yhteistyötä ei tullut ilmi kyselyistä, haastatteluista tai tausta-aineistosta. Keskitalon ja Valkosen kokoaman raportin *Toisen asteen ja korkeakoulujen yhteistyö* (2018) mukaan Tampereen korkeakoulujen ja toisen asteen yhteistyön haasteet ovat yksittäisten toimenpiteiden suuri määrä, yhteistyökäytäntöjen kertaluontoisuus, KOROTA-tarjottimen heikko tunnettuus ja aikataulujen mahdottomuus toisen asteen opiskelijalle, selkeiden korkeakoulu-yhteistyöstä vastaavien yhteyshenkilöiden puuttuminen sekä strategian ja mitattavien tavoitteiden puuttuminen. Tätä selvitystä varten tehtyjen kyselyn ja haastatteluiden perusteella Keskitalon ja Valkosen määrittelemät haasteet ovat edelleen ajankohtaisia koko Tampereen kaupunkiseudulla. Vähäisen kiinnostuksen KOROTA-tarjottimen kurssiin kerrottiin haastatteluissa johtuvan aikataulujen lisäksi siitä, että valtaosalle opiskelijoista lukio-opinnot ovat jo riittävän haastavia, eikä opiskelijoiden stressiä ja kuormitusta haluta lisätä enempää. Lisäksi opiskelijoiden ei koeta olevan erityisen kiinnostuneita esimerkiksi verkossa tapahtuvasta opiskelusta, joka vaatii usein vahvaa itseohjautuvuutta. Lukiolaiset tarvitsevat monissa tapauksissa edelleen lähiopetusta. Tätä selvitystä varten haastateltujen Tampereen yliopiston henkilökunnan jäsenten mukaan työnjako lukioden kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyen on ollut yliopiston sisälläkin epäselvää, eikä eri tiedekunnissa, yksiköissä tai laitoksissa tehty lukioyhteistyö ole välttämättä tullut laajan joukon tietoisuuteen.

5.5 Tampereen kaupunkiseudun lukioden ja Tampereen yliopiston yhteistyö tulevaisuudessa

Kuten edellä on todettu, Tampereen yliopiston ja Tampereen kaupungin toisen asteen koulutuksen yhteistyökäytäntöjä kehitetään parhaillaan ja ne on tarkoitus laatia alusta

alkaen koskemaan koko Tampereen kaupunkiseutua. Tampere3-korkeakoulujen eli Tampereen yliopiston, Tampereen teknillisen yliopiston ja Tampereen ammattikorkeakoulun yhdistyttyä Tampereen yliopistoksi lukioiden kanssa tehtävän yhteistyön organisoimista on tavoitteena selkiyttää ja ohjata strategisesti vahvemmin. Toisen asteen opiskelijoille ja muille korkeakouluopinnoista kiinnostuneille suunnattujen Korkeakouluopiskelijaksi Tampereelle- ja Jatsoon-tapahtumien brändiä vahvistetaan ja markkinointiin panostetaan. Aikaisemmin kolmen erillisen korkeakoulun ja useiden lukioiden yhteistyökäytännöt olivat erilaisia ja lukioiden lähestymistä korkeakouluihin leimasi sattumanvaraisuus, tästä pyritään eroon selkeämmin esillä olevilla käytännöillä. Koulutuksellista yhteistyötä on tavoitteena kehittää yliopiston opetusohjelman mukaisten kurssien lisäksi niin sanottuihin kurkistuskursseihin, jolle osallistumalla opiskelija pystyy tutustumaan lyhyehkön ajan kuluessa eri tieteenaloihin ja opiskeluun yliopistossa. Esimerkki kurkistuskurssista on Tampereen yliopiston ja LUMATE-keskuksen helmi-maaliskuussa 2019 järjestämä *Business meets luonnontieteet* -kurssi, jonka aikana osallistujat vierailivat teknologiayrityksissä ja saivat tietoa poikkitieteellisistä työmahdollisuuksista. *Business meets luonnontieteet* -kurssin osallistujamäärä oli rajattu 20:een, kurssi oli hyvin suosittu ja sen kaltaisille, tiettyjen teemojen ympärille rakennetuille lyhytkursseille koetaan olevan selvästi tarvetta. KOROTA-tarjotinta tullaan kehittämään siten, että lukiolaisille suunnatut kurssit tulevat nykyisen kaltaiselle, niin sanotulle ristiinopiskelutarjottimelle, jossa yliopiston ja ammattikorkeakoulun opintojaksot ovat nähtävillä samassa paikassa.

Tällä hetkellä toteutettavia lukioiden ja korkeakoulujen koulutuksellisia, jatkuvia yhteistyökäytäntöjä halutaan jatkaa osapuolten mahdollisuuksien mukaan. Aidot, jo käytännössä toimivat yhteistyökäytännöt nähdään arvokkaina, mutta henkilökohtaisiin suhteisiin tai kahdenvälisiin sopimuksiin perustuvista käytännöistä halutaan saada tietoa yliopiston opiskelijapalveluissa, jotta niidenkin organisoimista voidaan tehostaa. Myös *Katse korkealle* -selvityksessä kannustetaan lukioiden ja lukion opettajien olemassa olevien yhteistyöverkoston hyödyntämistä vielä nykyistä laajemmin (OKM 2019e). Lukioiden ja korkeakoulujen väliseen yhteistyöhön osallistuu henkilökunnan jäsenten lisäksi jo tällä hetkellä korkeakoulujen tutkinto-opiskelijoita. Opiskelijat ovat muun muassa kiertäneet lukioissa kertomassa omasta opinto- ja urapolustaan ja osallistuneet tavallaan epävirallisena tahona hakijamarkkinointiin järjestäessään ainejärjestöissä pääsykokeisiin valmentavien kursseja. Tampereen yliopisto vahvistaa TTY:ltä lähtöisin olevaa Teekkarilähettiläs-toimintaa koskemaan kaikkia koulutusaloja Opiskelijalähettiläs-toiminnaksi. Opiskelijalähettiläät osallistuvat hakijamarkkinointiin vieraillemalla lukioissa ja tapahtumissa sekä toimimalla oppaina kampuskierröksillä. Opiskelijalähettiläs-toiminnan lisäksi ei tietävästi ole tällä hetkellä suunnitteilla tutkinto-opiskelijoita osallistavia toimia, mutta ainejärjestöjen ja yksittäisten opiskelijoiden potentiaalin hyödyntäminen lukioiden kanssa tehtävässä yhteistyössä lienee mahdollista.

Lukiolaisten ja muiden toisen asteen opiskelijoiden kiinnostuksen eri tieteenaloihin ja korkeakouluopintoihin herättämisen sekä koulutuksellisen yhteistyön lisäksi opiskelijavalinta ja erilaiset opiskelijaksi hakeutumisen väylät ovat asioita, joita korkeakouluissa on tarpeen kehittää, kun pääsykokeitten merkitys opiskelijavalinnoissa vähenee. Opiskelijaksi hakeutuminen kuuluu osaltaan lukioissa annettavan, jatko-opintomahdollisuuksia esittelevän ohjauksen toimintakenttään - etenkin kun lukiot ovat

velvollisia antamaan ohjausta myös opintonsa päättävälle entisille opiskelijoille. Koska lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteena on nimenomaisesti sujuvoittaa jatko-opintoihin siirtymistä, on tässä raportissa perusteltua esitellä kurkistuskurssien rinnalla eräänä mahdollisena yhteistyökäytäntönä avoimet verkkokurssit eli MOOCit ja niihin rinnastettavat opintojaksot. MOOC-kursseja on hyödynnetty Tampereen kaupunkiseudun lukioista ainakin Kangasalan lukiossa eräänä korkeakoulu-yhteistyön muotona. MOOC-kursseja voi suorittaa kokonaan itsenäisesti verkossa tai siihen voidaan yhdistää opettajan antamaa ohjausta, josta etenkin itsenäistä työskentelyä vasta harjoitteleville lukiolaisille lienee hyötyä.

Toinen reitti yliopistoon on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke, jonka tavoitteena on kehittää, pilotoida ja vakiinnuttaa käyttöön vaihtoehtoisia mahdollisuuksia osoittaa valmiuksia korkeakouluopintoihin ylioppilastutkinnon lisäksi. Hankkeessa kehitettävät opintojaksot toteutetaan avoimen yliopiston opetuksena, lisäksi hankkeessa kehitetään eri reitteihin liittyvää neuvontaa, ohjausta ja opintopalveluita. Hankkeessa on mukana suurin osa suomalaisista yliopistoista ja sitä koordinoi Jyväskylän yliopisto. Tampereen yliopistosta mukana on yhteiskuntatieteiden tiedekunta, jonka sosiaalitieteiden-yhteiskuntatutkimuksen verkkokurssi on laadittu yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa. Kyseinen kurssi on tarkoitus ottaa käyttöön opiskelijavalinnan väylänä molemmissa yliopistoissa keväällä 2020. Kurssin laajuus on viisi korkeakoulujen opintopistettä. Verkko-perustainen kurssi on mahdollista suorittaa lukioaikana, mikäli lukiolainen haluaa hyväksilukea suorittamansa kurssin lukio-opintoihinsa, jää opettajan päätettäväksi suorituksen laajuus opintorekisteriin, sillä kurssin sisällöt eivät vastaakaan täysin lukion yhteiskuntaopin oppisisältöjä. Tämän selvityksen laatimishetkellä ei vielä ollut selvää, kuinka pitkään kurssimenestyksen perusteella mahdollisesti myönnetty oikeus opiskelupaikkaan yliopistossa tulisi säilymään.

Tätä selvitystä varten haastateltujen rehtoreitten ja sivistysjohtajien mukaan lukioiden ja korkeakoulujen välisessä yhteistyössä tulisi huomioida opiskelijalähtöisyys. Jokainen haastateltava koki tärkeimpänä yhteistyön tuloksena opiskelijan saaman hyödyn toteutetuista yhteistyökäytännöistä. Tulevissa yhteistyökäytännöissä pidettiin tärkeänä lukiolaisten saamaa aitoa kuvaa korkeakoulujen opiskelukäytännöistä ja tieteenaloista. Vaikka itsenäisen opiskelun koettiin kuuluvan korkeakouluopintoihin, haastattelussa nousi kuitenkin esiin myös lukiolaisten tarve lähiopetukseen. Enemmistö lukiolaisista ei ole vielä riittävän itseohjautuvia suorittamaan korkeakouluopintoja täysin itsenäisesti. Kokonaan verkossa tapahtuvan opetuksen ei ole koettu innostavan lukiolaisia tai antavan välttämättä totuudenmukaista käsitystä korkeakouluopinnoista. Toisaalta yliopiston henkilökunnan jäsenten haastattelussa ilmeni monimuoto- ja verkko-opetuksen kasvava merkitys myös yliopiston tutkinto-opiskelijoiden opinnoissa. Tällä perusteella lyhyitä kontaktijaksoja ja verkossa itsenäisesti tapahtuvaa opetusta yhdistävät opintojaksot antavat kohtuullisen realistisen kuvan korkeakouluopinnoista. Haastatteluiden perusteella lukiolaisten mahdollisuuksien lisäämistä korkeakoulu-yhteistyöhön arvostetaan ja halutaan kehittää, mutta esiin nousi myös näkökulmia lukio- ja korkeakoulutuksen omista tehtävistä ja erilaisista toimintakentistä, vaikka siirtymistä korkea-asteelle sujuvoitetaan erilaisilla toimenpiteillä, halutaan lukion perustehtävä silti säilyttää ja pitää laajamittaisempien korkeakouluopintojen suorittaminen opiskelijoille valinnaisena.

5.6 Yhteenveto lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöstä

- Uusi lukiolaki (714/2018) velvoittaa lukioita ja korkeakouluja tekemään entistä tiiviimpää yhteistyötä, osa lukion oppimäärän mukaisesta opetuksesta on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Korkeakoulujen tulossopimuksissa on myös velvollisuus tehdä yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa. Tiiviimmällä yhteistyöllä tavoitellaan sujuvampaa siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluihin ja sen merkitys korostuu etenkin muuttuvan opiskelijavalinnan myötä, jolloin ylioppilaskokeesta tulee pääasiallinen opiskelijavalinnan väylä.

- Valtakunnallisesti lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyökäytännöt vaihtelevat merkittävästi lukioittain. Yleisimmin toteutettavat yhteistyön muodot ovat erilaiset lyhytaikaiset vierailut korkeakouluihin, abipäivät ja messut, mutta koulutuksellistakin yhteistyötä tehdään. Tietoa siitä, kuinka moni lukiolainen suorittaa avoimia korkeakoulujen kursseja ei ole saatavilla. Tätä selvitystä varten tehtyjen haastatteluiden perusteella määrä Tampereen kaupunkiseudun lukioissa on suhteellisen pieni. Myös Tampereen kaupunkiseudun lukioissa korkeakoulujen kanssa tehdyn yhteistyön määrä ja laatu vaihtelevat hyvin paljon.

- Tampereen kaupunkiseudun lukioiden korkeakouluyhteistyö painottuu ohjaukselliseen yhteistyöhön, jonka muotoja ovat esimerkiksi erilaiset vierailut. Lukioihin ja niistä korkeakouluihin tehtävien vierailuiden tarkoitus on joissain tapauksissa myös opetuksellinen. Merkittävin opetuksellisen yhteistyön muotoja ovat opiskelijoiden osallistuminen Tampereen kesäyliopiston järjestämille abikursseille ja yliopiston kurssien avoimeen opetukseen osallistuminen. Tätä yhteistyötä varten on aikoinaan luotu seudullinen KOROTA-kurssitarjotin. Toteutettu opetuksellinen yhteistyö on joissain tapauksissa osa lukio-opintoja, joissain taas korkeakouluopintoja, jotka voidaan tulevaisuudessa lukea hyväksi opiskelijan tulevaan korkeakoulututkintoon. Muita Tampereen kaupunkiseudun lukioissa toteutettavia yhteistyökäytäntöjä ovat opettajaopiskelijoiden harjoittelujaksot lukioissa ja jopa kokonaisen koulutuspolun mahdollistaminen toiselta asteelta korkeakouluun.

- Tampereen kaupunkiseudun lukiot tekevät yhteistyötä eniten Tampereella sijaitsevien korkeakoulujen (nykyisin Tampereen yliopisto) kanssa. Tampereen yliopistossa kehitetään tällä hetkellä useita erilaisia yhteistyökäytäntöjä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa. Yhteistyön haasteet ovat olleet tähän saakka yksittäisten toimenpiteiden suuri määrä, yhteistyökäytäntöjen kertaluontoisuus, KOROTA-tarjottimen heikko tunnettuus ja aikataulujen mahdottomuus toisen asteen opiskelijalle, selkeiden korkeakouluyhteistyöstä vastaavien yhteyshenkilöiden puuttuminen sekä strategian ja mitattavien tavoitteiden puuttuminen. Uudistuvilla yhteistyökäytännöillä pyritään näistä eroon.

- Tampereen kaupunkiseudun lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyömuotoja ovat mitä todennäköisimmin tulevaisuudessakin jo pitkään jatkuneet, vakiintuneet yhteistyökäytännöt, lukiolaisten ja lukioiden henkilökunnan vierailut tapahtumissa ja messuilla, yliopiston henkilökunnan vierailut lukioissa, avoimen yliopiston ja kesäyliopiston opintotarjonnassa olevien kurssien suorittaminen sekä opettajaopiskelijoiden harjoittelujaksot lukioissa. Tulevia yhteistyökäytäntöjä voivat olla erilaiset kurkistus- ja

lyhytkurssit, monimuoto- ja verkko-opetusta hyödyntävät kurssit sekä yhteistyökäytännöistä sopiminen kaupunkiseudun lukioiden yhteisen verkoston kautta.

6. Johtopäätökset ja yhteistyön mahdollisuudet

Tässä tilannekuvaselvityksessä on kuvattu lukiokoulutusta Tampereen kaupunkiseudulla vuonna 2019 sekä kartoitettu lukioden toteutettuja ja tulevia yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita. Tässä luvussa kootaan tiiviisti yhteen johtopäätökset sekä mahdollisia tulevia kehittämistoimenpiteitä.

Lukiolaisten määrä on lisääntynyt viime vuosina Tampereen kaupunkiseudulla ja lukioden aloituspaikkoja on lisätty noin 150 kolmen viime vuoden aikana. Opiskelijaksi hakeudutaan yleensä lähimpään lukioon, mutta etenkin Tampereella sijaitseviin lukioihin hakeudutaan myös kehyskunnista ja kauempaa Suomesta. Tamperelaisten nuorten määrä kehyskuntien lukioissa on ollut viime vuosina kasvussa. Kaupunkiseudun lukioissa kurssitarjonta on monipuolinen, yhteensä 13 lukiossa tarjotaan erityisen koulutustehtävän tai painotuksen mukaista opetusta. Lisäksi lähes kaikissa lukioissa tarjotaan vähintään kolmen vieraan kielen opetusta. Tampereen kaupunkiseudulla lukion suorittamiseen käytetään valtakunnallista keskiarvoa pidempi aika, mikäli opiskelu yhdessä lukiossa keskeytyy, se jatkuu todennäköisemmin toisessa lukiossa kuin ammatillisessa koulutuksessa.

Hallitusohjelmaan kirjattu oppivelvollisuuden pidentäminen tulee toteutuessaan mitä todennäköisimmin vaikuttamaan koulutuksen järjestäjien tarpeeseen lisätä lukioden aloituspaikkoja. Lisäksi Tampereen kaupunkiseudulla 16 - 18 -vuotiaiden määrän ennustetaan kasvavan seuraavan kymmenen vuoden aikana. Opetuksen kustannusten todettiin muodostavan suurimman osuuden lukiokoulutuksen kustannuksista, kulujen vertaileminen koulutuksen järjestäjien kesken oli haastavaa, sillä kustannusten raportointitavat poikkeavat toisistaan. Lukiokoulutuksen tunnuslukujen kerääminen ja seuraaminen entistä tarkemmin on tarpeen. Lukioita koskevien talous- ja toiminnallisten tietojen vertaaminen ja arvioiminen kehittämistyön tukena on entistä tärkeämpää, siksi lukiokoulutuksen seutuvertailun laatiminen on jatkossa ajankohtaista varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen seutuvertailujen lisäksi.

Lukiokoulutuksen seudullinen yhteistyö on tiivistynyt ja systematisoitunut toisen asteen kampusyhteistyön myötä. Seudullista yhteistyötä arvostetaan ja sen avulla koetaan saavutettavan enemmän kuin yksittäisten lukioden toimilla. Yhteistyön toivotaan olevan tulevaisuudessa suunnitelmallisempaa, ennakoivampaa, tehokkaammin koordinoitua ja pitkäjänteisempää. Tämä edellyttää kaikilta osapuolilta sitoutumista. Yhtenäisen strategisen kehittämisen kannalta on tärkeää, että hyvinvointipalvelujen työryhmällä on jatkossa systemaattisempi ote lukiokoulutuksen ohjaamisesta.

Lukiouudistus ja sen mukanaan tuomat toimintaympäristön muutokset vaikuttavat lukioden arkeen vähitellen syksystä 2019 alkaen. Uuden lukiolain ja tulevien lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaisen seudullisen opetussuunnitelman laatiminen on aloitettu. Oppiainerajat ylittävät opintokokonaisuudet, muualla hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, ylioppilaskokeiden uusijoita koskevista käytännöistä sopiminen, erityisopetuksen ja opiskelijan tarvitseman tuen määrittely, lukion päättäneiden opiskelijoiden jälkiohjauksen järjestäminen, opiskelijan hyvinvointia lisäävien toimien kehittäminen sekä lukioden ja eri sidosryhmien välinen yhteistyö ovat uuden lukiolain velvoittamia muutoksia, jotka koetaan tämän selvityksen mukaan seudullisesti yhteisesti kehitettäväksi asioiksi. Edellä mainittuja asioita tullaan kehittämään myös uuden opetussuunnitelman laatimisen yhteydessä. Opiskelijoiden hyvinvointia ja opinnoista selviytymistä kehitetään Tampereen kaupunkiseudulla hankkeen muodossa, myös lukioden ja työ-

ja elinkeinoelämän yhteistyötä kehittävä hanke toteutunee. Näiden hankkeiden tuloksia on tarkoitus hyödyntää seudullisten mallien luomisessa. Uuden lukiolain velvoittama kansainvälisyys nähdään lukioverkon vahvuutena ja siihen liittyvää seudullista yhteistyötä halutaan jatkaa ja kehittää edelleen.

Kaupunkiseudun lukioiden ja eri sidosryhmien kanssa toteutetun yhteistyön määrä ja laatu vaihtelevat lukioittain. Merkittävin ammatillisen koulutuksen ja lukioiden välisen yhteistyön muoto on lukio-opintojen tarjoaminen kaksoistutkintoa suorittaville ammatillisen koulutuksen opiskelijoille. Haasteena yhteistyölle ovat ammatillisten opintojen erilainen rakenne ja lukion teoriapainotteisuus. Lukioiden ja ammatillisen koulutuksen välistä yhteistyötä voidaan lisätä kampusyhteistyötä tiivistämällä, lisäksi useissa lukioissa on suunnitteilla opetuksellisen yhteistyön lisääminen ammatillisen koulutuksen kanssa.

Työ- ja elinkeinoelämän kanssa toteutettu yhteistyö on ollut tähän saakka useimmissa tapauksissa kertaluontoista ja koskenut vain osaa opiskelijoista. Lukioissa, joissa työ- ja elinkeinoelämän kanssa tehtyä yhteistyötä on ollut runsaasti, käytäntöjä on kehitetty usein hankkeiden kautta. Yhteiset seudulliset mallit ovat puuttuneet, mutta uuden opetussuunnitelmaprosessin myötä niitä on tarkoitus kehittää. Haasteina ovat olleet sopivien yhteistyökumppaneiden ja yhteistyötä organisoivien henkilöiden puuttuminen.

Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön tiivistämisestä säädetään paitsi uudessa lukiolaissa, myös korkeakoulujen tulossopimuksissa. Tampereen kaupunkiseudun lukioissa korkeakoulujen kanssa toteutetun yhteistyön tilanne vastaa valtakunnallista tilannetta: yhteistyökäytäntöjen määrä ja laatu vaihtelevat lukioittain. Suurin osa yhteistyökäytännöistä on ohjauksellisia, opetuksellista yhteistyötä on toteutettu joissakin lukioissa, mutta esimerkiksi avoimen yliopiston kurssien suorittaminen on harvinaista (51 suoritusta / 7749 opiskelijaa lukuvuonna 2018 - 2019). Haasteina kaupunkiseudun lukioiden ja korkeakoulujen välisessä yhteistyössä ovat käytäntöjen hajanaisuus ja kertaluontoisuus, KOROTA-kurssitarjottimen heikko tunnettuus, aikataulut sekä selkeiden yhteyshenkilöiden ja strategisesti mitattavien tavoitteiden puuttuminen. Yhteistyön kehittämisellä pyritään vastaamaan haasteisiin, olemassa olevien käytäntöjen lisäksi tulevia yhteistyön muotoja tulevat todennäköisesti olemaan kurkistus- ja lyhytkurssit sekä avoimet monimuoto- ja verkko-opetusta hyödyntävät kurssit.

Tässä tilannekuvaselvityksessä on tarkasteltu hyvinvointipalvelujen päätöksen mukaisesti lukiokoulutuksen yhteistyömuotojen tiivistämistä ja korkeakoulu yhteistyötä Tampereen kaupunkiseudulla. Tässä raportissa esitetyt tulokset toimivat pohjana seudullisen lukiokoulutuksen toimenpidesuunnitelman laatimiselle ja seudullisen lukiokoordinaation kehittämiselle.

Lähdeluettelo

- Finlex (2018). Lukiolaki 714/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>
- Finlex (2019). Laki ylioppilastutkinnosta 502/2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190502>
- Finlex (2018). Valtioneuvoston asetus lukiokoulutuksesta 4.10.2018/810.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180810>
- Holopainen, Aki ja Kyösti Värri (2019). *Oppivelvollisuuden pidennys ei ratkaise ongelmia*.
<https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2019/oppivelvollisuuden-pidennys-ei-ratkaise-ongelmia>
- Keskitalo, Kaisa ja Mira Valkonen (2018). Toisen asteen ja korkeakoulujen yhteistyö. Case Samke ja Tredu. Palvelumuotoilun menetöt. Julkaisematon raportti.
- Lundell, Robin ja Tiina Tähkä (2018). Miten kokeiden uusiminen muuttuu syksyllä 2019?
https://www.ylioppilastutkinto.fi/ajankohtaista/blogitekstit/687-Miten_kokeiden_uusiminen_muuttuu_syksylla_2019
- MDI (2019). Maakunnittaiset ennusteet. Kooste MDI:n maakuntien väestöennusteesta vuoteen 2040. http://www.mdi.fi/content/uploads/2019/03/maakunnittainen_ennuste.pdf
- Patria. Patria-konsernin sidosryhmälehti verkossa. Lentokonetekniikan koulutus sai professuurin ja Patrialta 10 vuoden rahoituksen. <https://www.patriamagazine.fi/lentokonetekniikan-koulutus-rahoitus/>
- Opetushallitus (=OPH) (2019a). Lops 2021 - lukion opetussuunnitelman perusteet uudistuvat.
<https://www.oph.fi/fi/lops-2021-lukion-opetussuunnitelman-perusteet-uudistuvat>
- OPH (2019b). Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. <https://vipunen.fi/fi-fi>
- OPH (2019c). Yhteishaussa ammatilliseen koulutukseen ja lukioon 72 100 hakijaa.
<https://beta.oph.fi/fi/uutiset/2019/yhteishaussa-ammattilliseen-koulutukseen-ja-lukioon-72-100-hakijaa>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (=OKM) (2017a). Lukioselvitys - Kooste lukio nykytilaa ja kehittämistarpeita koskevista selvityksistä ja tutkimuksista.
https://minedu.fi/documents/1410845/5394394/LUKIOSELVITYS_21_11_2017.pdf
- OKM (2017b). Visio 2030. Työryhmien raportit.
https://minedu.fi/documents/1410845/12021888/Visiotyo%CC%88ryhmien+yhteinen+taustaraportti_v2.pdf/d69fc279-d6a9-626d-deac-712662738972/Visiotyo%CC%88ryhmien+yhteinen+taustaraportti_v2.pdf.pdf
- OKM (2019a). Lukiokoulutuksen kehittäminen. <https://minedu.fi/lukiokoulutuksen-kehittaminen>

- OKM (2019b). 11 keskeistä muutosta uudistuvassa lukiossa.
<https://minedu.fi/documents/1410845/5394394/11+keskeista+muutosta+uudistuvassa+lukiossa.pdf/18492c56-a09e-4ec1-82c8-f69aa471c8b3/11+keskeista+muutosta+uudistuvassa+lukiossa.pdf.pdf>
- OKM (2019c). Usein kysyttyä lukiokoulutuksesta. <https://minedu.fi/lukiokoulutuksesta-kysyttya>
- OKM (2019d). Esitys uudeksi lukiolaiksi julki. https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/esitys-uudeksi-lukiolaiksi-julki-vahvaa-yleissivistysta-tiivistyvaa-korkeakouluyhteistyota-ja-panostuksia-lukiolaisten-hyvinvointiin
- OKM (2019e). Katse korkealle. Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161375/OKM_6_2019_Lukiot%20ja%20korkeakoulut.pdf
- OKM (2019f). Opiskelijavalintojen kehittäminen. <https://minedu.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteistyö>
- Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019. (2019).
<https://interactive.sanoma.fi/arkku/files/25992474Neuvottelutuloshallitusohjelmasta3.6.2019.pdf>
- Svartsjö, Mika (2019). Kouluikkunan vuosiraportti 2017. Kuntaliitto, Helsinki.
- Tampereen ammattikorkeakoulu. Korkeakoulut ja teollisuus kouluttavat lentokonetekniikan ammattilaisia Pirkanmaalla. <https://www.tamk.fi/-/korkeakoulut-ja-teollisuus-kouluttavat-lentokonetekniikan-ammattilaisia-pirkanmaalla>
- Tampereen kaupungin lukiokoulutuksen palveluverkkotarkastelu 2019 - 2015 (29.3.2019).
Julkaisematon selvitys.
- Tampereen yliopisto. Insta tukee lentokonejärjestelmätekniiikan opetusta ja tutkimusta 200 000 eurolla <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/insta-tukee-lentokonejarjestelmatekniiikan-opetusta-ja-tutkimusta-200-000-eurolla>
- Tilastokeskus (2015). Taulukko 41. Esi- ja perusopetuksen, perusopetuslain mukaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä lukiokoulutuksen kustannustiedot. Tiedonkeruun sisältö ja ohjeet. https://www.stat.fi/keruu/files/kuntatieto_41.pdf
- Tilastokeskus (2018a). Ulkomaalaistaustaisuus vaikutti erityisesti toisen asteen läpäisyyn.
https://tilastokeskus.fi/til/opku/2018/opku_2018_2018-03-14_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus (2018b). Koulutuksen keskeyttäminen väheni edelleen.
https://www.stat.fi/til/kkesk/2016/kkesk_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2019). Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat. Tunnuslukuja väestöstä alueittain.
<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>

Viitanen, Heikki (2015). Yhteenveto 2.9.2015. Julkaisematon raportti.

Välimäki, Jussi (2019). Tampereen kaupunkiseudun asuntopoliittinen tilannekuva 2019. Esitys asuntopoliittisessa seminaarissa 5.4.2019. Julkaisematon Ppt-esitys.

Liitteet

Liite 1. Lukiokoulutuksen tilannekuvaselvityksen informantit

Tätä lukiokoulutuksen tilannekuvaselvitystä varten haastateltiin yhteensä 15 Tampereen kaupunkiseudulla toimivan lukion rehtoria ja apulaisrehtoria, kuntien sivistysjohtajaa ja Tampereen yliopiston henkilökunnan jäsentä. Haastattelut tehtiin kevään ja kesän 2019 aikana. Haastateltavat olivat:

Eeva-Helena Pellikka, Kalevan lukion rehtori
Teuvo Ropo, Kangasalan lukion rehtori
Erkki Hytönen, Lempäälän lukion rehtori
Juha Sainio, Nokian lukion rehtori
Jari Hildén, Oriveden lukion rehtori
Marjukka Suihko, Pirkkalan yhteislukion rehtori
Tuija Ylöniemi, Sammon keskuslukion rehtori
Heini Mäenpää, Tampereen lyseon lukion rehtori
Tuija Flinck, Tampereen yhteiskoulun lukion rehtori
Heidi Östling, Tampereen yliopiston normaalikoulun apulaisrehtori
Jarkko Tuomennoro, Ylöjärven lukion rehtori

Nina Lehtinen, sivistysjohtaja, Lempäälän kunta
Jorma Suonio, lukiokoulutuksen johtaja, Tampereen kaupunki
Matti Hursti, sivistysjohtaja, Ylöjärven kaupunki

Kaisa Keskitalo, päällikkö, Opiskelijapalvelut, Koulutus ja oppiminen, Tampereen yliopisto
Marko Salonen, Tutkinto-ohjelmavastaava, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Liite 2. Lentokonetekniikan koulutuspolku Tampereen kaupunkiseudulla

Tampereen seudun ammattiopisto Tredun järjestää Pirkkalan toimipisteessään lentokoneasennuksen perustutkintoon johtavaa koulutusta. Koulutuksen aikana opiskelija saavuttaa sekä toisen asteen ammatillisen perustutkinnon ja jatko-opintokelpoisuuden korkea-asteen opintoihin että Part 66 -kurssitodistuksen ja tällä kelpoisuuden mekaanikon lupakirjaan. Perustutkintoa suorittavilla opiskelijoilla on lisäksi mahdollisuus osallistua ylioppilastutkintoon valmentaviin opintoihin, jotka järjestetään yhteistyössä Pirkkalan yhteislukion kanssa. Ylioppilastutkintoon valmentavia lukio-opintoja ovat äidinkielen, englannin sekä fysiikan ja matematiikan laajojen oppimäärien mukaiset opinnot. Yhteistyö Pirkkalan yhteislukion kanssa alkoi vuonna 2017 ja ensimmäiset ylioppilastutkinnon suorittavat Tredun opiskelijat osallistuvat ylioppilaskirjoituksiin keväällä 2020. Pirkkalan yhteislukiossa opiskeli lukuvuoden 2018 - 2019 alussa 28 ylioppilastutkintoa suorittavaa Tredun opiskelijaa.

Yhteistyö ylioppilastutkintoon valmentavien opintojen järjestämiseksi Tredun opiskelijoille syntyi tarpeesta saada Tampereen ammattikorkeakoulun ja Tampereen teknillisen yliopiston (nykyisin yhdessä Tampereen yliopisto) lentokonetekniikkaan suuntautuviin koneinsinöörin ja konetekniikan diplomi-insinöörin koulutusohjelmiin hakijoita, joilla on hyvät valmiudet menestyä korkeakouluopinnoissa ja siirtyä ripeästi työelämään. Tredun lisäksi lentokoneasennuksen perustutkintoa järjestetään Pirkanmaalla Sastamalan koulutuskuntayhtymän SASKYn Mäntän seudun koulutuskeskuksessa. Toisen ja korkea-asteen yhteistyön juuret juontavat vuoteen 2015, jolloin TAMK ja TTY käynnistivät yhteistyön lentokonetekniikan opetuksessa. Lukio-opinnot tulivat mukaan hieman myöhemmin. Vuodesta 2015 lähtien korkeakoulujen yhteistyössä on ollut mukana myös Patria Aviation Oy, tuolloin opetusta kuvailtiin vahvasti eri koulutustasojen oppimisympäristöjä, opettajaresursseja ja teollisuudessa työskentelevien asiantuntijoiden osaamista hyödyntäväksi yhteistyöksi. Toisen asteen opiskelijoiden siirtymistä korkea-asteelle haluttiin tukea jo vuonna 2015, joten lukiokoulutuksen järjestäminen ammatillisen perustutkinnon opiskelijoille on eräänlainen koulutuspolkua kehittävä ja vahvistava toimenpide.

Vuonna 2018 TTY:lle perustettiin uusi lentokonetekniikan professuuri. Patria Aviation Oy sitoutui tukemaan TTY:n tarjoamaa koulutusta 10 vuoden ajan merkittävällä rahoituksella. Lentokonetekniikan koulutuksesta on kehitetty pääainetasoinen koulutusohjelma ja alan tutkimukseen panostetaan. Patrian lisäksi Insta Group Oy rahoittaa lentokonejärjestelmätekniikan opetusta ja tutkimusta 20 000 eurolla vuosittain 2028 saakka. Lentotekniikan koulutusohjelmassa tehdään tiivistä yhteistyötä yritysten kanssa. Koulutusohjelmaa taloudellisesti tukeneet yritykset ovat mukana koulutuksen ohjausryhmässä, lisäksi opetuksellinen yhteistyö on vahvaa Patrian kanssa. Patrialla on oma AVI-Trainee-ohjelma, jossa on mukana yliopiston tutkinto-opiskelijoita.

Tampereen yliopistossa koulutuspolku toiselta asteelta korkea-asteelle ja edelleen työelämään nähdään erittäin tärkeänä ja sen markkinoinnin ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille uskotaan vetävän motivoituneita ja tekniikasta kiinnostuneita opiskelijoita

korkeakouluun. Tredun ja yliopiston yhteistyö on toistaiseksi ollut korkeakouluopintojen markkinoimista kaksoistutkintoa suorittaville opiskelijoille, markkinointitoimenpiteitä ovat olleet esimerkiksi opiskelijaryhmien vierailut Hervannan kampukselle.

Lähteet: Tampereen ammattikorkeakoulun verkkosivut, Patria-konsernin sidosryhmälehti verkossa, Tampereen yliopiston verkkosivut sekä Jussi Aaltoselta ja Matti Vilkolta saadut tiedot.